

ІВАН ОСТРИКОВ

РАДИНКА
І ВЕЛИКИЙ
БРЕХУН

ВИДАВНИЦТВО
ДИТЯЧОЇ
ЛІТЕРАТУРИ
КИЇВ 1969

І В А Н О С Т Р И К О В

Р А Д И Н К А
І В Е Л И К И Й
Б Р Е Х У Н

П О В І С Т Ь - К А З К А

Збираючи гриби, маленька дівчинка Радинка загубила в лісі стежинку — її заховав підступний Великий Брехун. Радинка в розпачі. Але дівчинка зустрічає вірних друзів: Іжачка, Зайця, Крота, Луну та інших. Про те, як вони допомогли Радинці та про її дивовижні пригоди й розповідає ця повість-казка. Її написав уже відомий українським дітям сучасний болгарський письменник Іван Остриков.

З болгарської переклав
ОЛЕКСАНДР КЕТКОВ

Малувала ЛАРИСА СЕМЕНОВА

I

РАДИНКА ГУБИТЬ СТЕЖИНКУ. ЛУНА ВІДГУКУЄТЬСЯ

Останнім часом Радинці не щастило. Ще торік на Пловдивському ярмарку вона загубила лівий черевичок, і тато мусив нести її, наче немовля, на руках через все місто, аж поки вони знайшли взуттєву крамницю. Іншим разом вона загубила чотири скляні кульки. Одну синю, а три жовті. А коли діти ходили екскурсією на гору Вітошу, вона загубила ляльку, на ймення Червона Шапочка. Ще й досі було шкода її.

Але сьогодні вона загубила стежинку, якою прийшла до

лісу, і не знала, чим зарадити біді. Мабуть, чого тільки не можна загубити. Дядько Спиро казав, що вони вічно гублять час.

Та ви ж не знаєте дядька Спира. Він геолог, як і Радинчин тато. Він дуже добрий, носить окуляри і має бороду. Дивно, що завжди він гнівається. А коли розгнівається, то раз за разом повторює, що вони тільки те й роблять, що гублять час. А коли він не губить час, то розповідає дивні бувальщини, схожі на справжні небилиці.

Цього літа Радинка прийшла разом зі своїм татом до табору геологів. Табір був високо в горах на похилій галявинці, оточеній густим лісом. Там примостилося сім наметів і один щуп, що цілими днями пихкав мотором і чимраз глибше забивав свої довжелезні труби в землю. Тут дівчинка познайомилася з дядьком Спиром і дуже сміялась, коли він сказав, що геологи схожі на космонавтів. Та чим же вони схожі? Космонавти літають на космічних кораблях високо-високо, майже до зірок, а геологи з молоточками никають горами, виколупують каміння і повнять ними свої ранці.

А трохи пізніше Радинці було соромно, що вона поквалася сміятись. Дядько Спиро розповів їй, що в земних глибинах криються великі багатства. Це була не казка, а правда. Дівчинка вже знала, що земля, наче торт з кремом, має шари,— але, звичайно, вона куди більша за торт. І як космонавти наміряються пірнути щонайвище в космос і пересвідчитися на власні очі, що то за диво, так геологи прагнуть добутися в земні глибини і власними пальцями торкнутися таємничих

скарбів. І хоч Радинка вірила всьому, що розповідав їй дядько Спиро, він знову розгнівався й сказав, що тільки великий брехун може не визнавати такої очевидної істини, що геологи і космонавти схожі між собою.

Увечері дівчинка спитала тата:

— Тату, чи є такий великий брехун, який не визнає очевидної істини?

Тато глянув на неї, трохи подумав, а тоді відповів:

— Великого Брехуна, мабуть, ще можна знайти, але взагалі брехуни вже зникають, як і деякі шкідливі тварини, тому вони вважають за краще ховатись.

— А чому дядько Спиро все журиться, що марнує час?

— Бо він надто любить свою роботу. Коли б він міг, то працював би і вночі, без відпочинку.

Цього ранку, поснідавши, Радинка взяла кошик і подалася в ліс. Спочатку натрапила на малину і поласувала нею, а потім знайшла багато грибів, та не знала, які отруйні, а які ні. Тож дівчинка вирішила понести їх татові. Він знає, які з них можна їсти. Мабуть, дядько Спиро та й інші геологи зрадіють, коли вона зварить їм грибну юшку.

Дівчинка давно вже вирішила стати космонавтом, як Валя Терешкова. А тепер почала міркувати, що буде не гірше, коли стане геологом, як її тато і дядько Спиро. Звичайно, вона не зможе відпустити бороду, бо в дівчаток бороди не ростуть. Важливо любити свою роботу й журитися, коли марнується час. Відкривати багатства, сховані в земних глибинах, не менш цікаво, ніж летіти в космос. Їй треба поговорити з татом, і,

можливо, ще тепер у таборі геологів знайдеться якась підхожа для неї робота.

Коли Радинка надумала повернутись, то побачила, що загубила стежинку. Вона походила між деревами, але не змогла знайти її. Від стежинки не лишилося й сліду. Наче хтось її поцупив.

Радинка вийшла на якусь галявину, перетнула її і знову опинилася в лісі. Тут, біля великої сосни, вузлувате коріння якої повпиналося в землю, вона помітила якусь стежинку. Зразу ж майнула по ній, але стежинка несподівано зникла. Ясно, що вона була не справжня. Дівчинка побігла просто через ліс. Низенькі колючі кущі хотіли затримати її, цупкі гілочки залазили в кошик. Радинка спіткнулась, впала і розсипала гриби. Коли нахилилася збирати їх, щось мокре капнуло їй на руку. Вона плакала, сама не відчуваючи того.

Плакати, коли тебе ніхто не почує, зовсім ні до чого. Дівчинка підхопилася і знов побігла поміж старими соснами. Десь високо над верховіттям дув вітер, і вони тривожно гули. За густими хашами Радинка помітила стежинку. Тепер дівчинка рушила неквапливо, щоб знову не загубити її. Ступала уважно і обережно. Раптом позаду щось зашелестіло. Радинка обернулась і нічого не побачила, але коли спробувала знову йти, стежинки не стало.

Дівчинка довго блукала лісом. Нарешті вийшла на широкую відкриту галявину. Перед нею спускався стрімкий гірський схил. На ньому росли низькі покручені сосни. Вони неначе кульгали, силкуючись піднятися вище, і тепер, коли Радинка

подивилась на них, кожна сосонка завмерла на своєму місці. Поміж ними де-не-де росли низенькі кущі, але здебільшого земля була гола, вкрита вищиреним гострим камінням, а на самому вершечку підносився вінок з прямовисних скель.

Дівчинка глибоко зітхнула і гукнула:

— Тату!.. Тату!..

Здалеку якийсь голос, дуже схожий на Радинчин, повторив:

— Тату! Тату!..

Радинка уважно озирнулася. Не було видно ані душі. Вона трохи злякалась. Хто був той, що ховався на протилежній скелі й повторював її слова?

— Та-ту-у! — знов гукнула вона.

І голос поспішив відповісти:

— Ту-ту... ту-ту...

Хтось навпроти відверто глузував. Вона ж не така маленька — їй-бо вже шість років. Людина ніколи не має забувати, яка вона. Так і Радинка: прийшло їй на гадку, що вона велика дівчинка, відразу зрозуміла, хто повторює її вигуки. Це була Луна. А все ж таки Радинка знову вигукнула:

— Луно, досить!

— Досить, досить... — долинула відповідь.

На відкритій галявині сонце солодко пригрівало. Над травами дзижчали бджоли, підстрибували коники. Радинка постелила курточку й сіла спочити. Стомилася.

Потім лягла горілиць і замислилась: на що ж схожа Луна? Може, на радіо. А може, на людину.

II

ЛУНА І РАДИНКА РОЗМОВЛЯЮТЬ. ГОРА ВЕЛИКОГО БРЕХУНА

Радинка відчула, що хтось дивиться на неї. Підвелась. Неподалік на траві сиділа дівчинка в зеленій сукні. Вона тримала в руці велику прозору лійку. Точно таку лійку, тільки не прозору, а бляшану, мав і капітан білого пароплава, на якому торік вони пливли по Чорному морю. Якщо гукнути в ту лійку, чути дуже далеко.

— Ти хто? — спитала Радинка.

Посміхнувшись, дівчинка повернулась до неї.

— Я — Луна.

Радинка здивувалася. Вона не уявляла, що Луна може бути дівчинкою, як вона, та ще у зеленій сукні і з прозорою лійкою.

— Не гаразд повторювати все, що я вигукую, — сказала Радинка. — Чого ти насміхаєшся наді мною?

— Я не насміхаюсь. Просто повторюю.

— І я одного разу так почала повторювати, але тато сказав, що не гоже сміятися з людей і пригрозив, якщо почує ще раз, неодмінно намне мені вуха.

— І нам'яв?

— Ще й як! Тепер у мене одне вухо довше за друге.

Луна уважно оглянула Радинку.

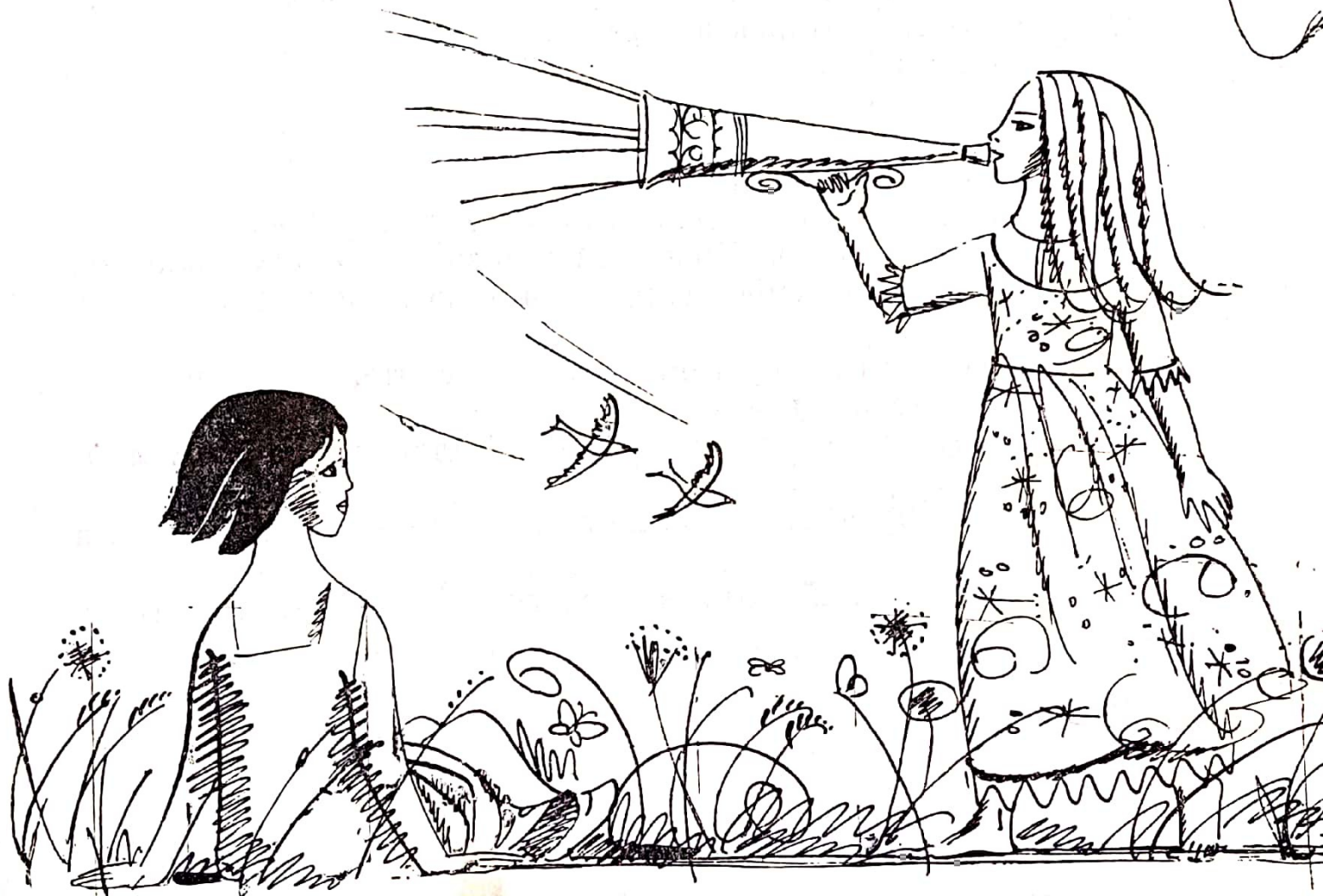
— Непомітно.

— А я, як помацаю, відчуваю.

Радинка помацала вуха, та вони справді були однакові. Можливо, треба було перевірити сантиметром або лінійкою.

— Я повторюю все, що почую,— сказала Луна.— Хочеш перевірити. Ось як гавкають собаки.

Вона притулила до вуст прозору лійку. Гора сповнилась собачим гавканням.

— Або грім.

Луна знову притулила до вуст лійку. Страшний грім загуркотів над вершинами. Радинка підвела очі вгору. На небі не було ні хмаринки.

— Або як вовки виють.

Протягле вовче виття почулося з долини.

Радинка злякалась.

— Луно, досить цих страхіть!

— Страшно?

— Мені? Ні! Я не боюся... — Радинка озирнулась. — Слухай, а чому ти повторюєш усе?

Луна засмутилася.

— Тому, що не знаю істини.

— Не знаєш істини? Це дуже погано.

Луна засмутилася ще дужче.

— Справді погано. Прийде людина, гукне щось, а я повторюю, повторюю, повторюю... Можливо, брехню сказала або дурницю. Я не розумію. Тільки повторюю. Інколи мені стає соромно.

— А чому ти не шукаєш істини? — спитала Радинка.

Луна здивовано глянула на неї.

— Пошукати істину? А чи знаєш, Радинко, куди ти потрапила?

— Люба Луно, саме про це я хотіла тебе спитати. Я була в таборі геологів.

— Значить, твій тато з геологів? — тривожно спитала Луна.

— Так, він їхній бригадир. А що тут дивного?

— З тих, що забивають голки у гори?

Радинка посміхнулася.

— Це не голки, а щупи. Шукають руду. Тато каже, що в надрах гір сховані великі багатства.

Луна чимраз дужче непокоїлася.

— Великі багатства? А він сказав, хто їх сховав?

— Ні. А що?

— А чи знаєш, куди ти потрапила?

— Не знаю. Я вийшла назбирати грибів. Ось, дивись, цілий кошик. Спочатку пішла стежкою. А коли хотіла повернутися, стежки не стало.

— Не стало, так?

— Зникла;— підтвердила Радинка. — Неначе хтось її поцупив.

— Авжеж. Неначе хтось її поцупив. Чи знаєш, куди ти потрапила?

— Люба Луно,— сказала Радинка,— чи завжди ти все так повторюєш? Вже втретє питаєш мене, чи знаю, куди я потрапила. Не знаю.

Тоді Луна наблизилась до неї і прошепотіла:

— Ти потрапила в гору, де живе Великий Брехун!

— Великий Брехун? — здивовано спитала Радинка.

Луна ще тихіше сказала:

— Він завжди ховає істину. Він сховав і справжню стежинку, щоб ти не змогла повернутись.

— А що я зробила йому, щоб він ховав мою стежинку?

— Як що? Як що? Як що? — повторювала Луна.

— Прошу тебе, говори розбірливо.

— Даруй, я розхвилювалась. Великий Брехун хоче помститися твоєму татові.

Радинка уважно подивилась на Луну. Чи не жартує вона з нею? Чи, може, просто хотіла налякати її?

— Помститися татові? А за віщо?

— За те, що твій тато шукає скарби, сховані в надрах гір.

— Але ж тато не для себе шукає скарби! Він каже, що всі люди матимуть від них користь, увесь народ.

— О, так, але Великий Брехун хоче зберегти їх для себе. Він дуже гнівається, коли пробивають гори голками.

— Щупами,— поправила її Радинка.

— Ти ж знаєш, що я не знаю істини,— зніяковіла Луна.

— Слухай, а це, що ти розповіла мені про Великого Брехуна, правда чи ні?

— Не знаю,— зніяковіла ще дужче Луна. — Можливо, ні. Радинка розгубилася. Луна говорила такі цікаві речі, але не знала, чи правдиві вони.

— І стежинки не можеш мені вказати?

— Ні. Ні. Ні.

Либонь, завжди, коли хвилювалась, Луна повторювала якесь слово.

— Якщо скажеш один раз, я також зрозумію.

— Пробач. Шкода, що не можу тобі допомогти.

Радинка неабияк розсердилась.

— Де цей Великий Брехун? Я йому покажу! Як можна забирати чужі стежки? Я хочу повернутись до тата!

Луна майже винувато відповіла:

— Я не знаю, де ховається Великий Брехун.

— А хто знає?

— Спитай Мудру Змію. Вона дуже розумна. Мабуть, покаже. Пошукай її в скелях. Вона любить лежати на сонці.

Радинка оглянула стрімкий схил, зарослий маленькими покрученими сосонками, що не сягали скелястої вершини.

— Пошукаю! Ти підеш зі мною?

— Піти не можу, але якщо я буду потрібна, гукни мене. Зроблю все, що в моїх силах.

Обидві дівчинки попрощались, і Радинка пішла. Спочатку вона повинна була спуститись у глибокий яр, де темніли густі кущі, а потім почати підніматись по схилу. Інколи вона оберталась і гукала:

— Луна, до побачення!

— До побачення... До побачення... — відповідала Луна, чимраз віддаляючись.

III

ЯК ПРОКЛАДАЮТЬСЯ СТЕЖИНКИ. РАДИНКА
ЗУСТРІЧАЄ ДРУГА. І ЖАЧОК ХОЧЕ ПОГОЛИТИСЯ

Неабияке диво — стежинки. Пішла людина в гори — туди, де ніхто не ходив до неї. Йде, а за нею залишається ледве помітний слід. Трава потоптана, гілочка поламана, камінь відсу-

нуто. Потім іде інша людина. Помічає слід і йде по ньому. Думає: «І до мене проходили тут». Навіть приємно їй стає. Адже вона не сама. Начебто йде з приятелем. Згодом рушає третя людина. Тепер слід набагато помітніший. «Ого,— думає вона, — як добре знайти проторовану стежинку». Вона крокує радісно і навіть заспіває пісню, бо не треба вибирати, куди йти. Такі вже люди. Допомагають один одному, самі не знаючи про це. Звичайно, найважче першим.

А тут до Радинки ніхто не проходив. Не було стежинки, не було навіть сліду. Тому вона почувала себе зовсім самотньою.

Вряди-годи вона гукала, і Луна їй відказувала. Але коли заблукала бозна-куди, то вже не відгукувалась. Дівчинці знову схотілось заплакати, але плакати двічі в один і той же день забагато. Вона йшла вперед, а за нею залишався слід — трава потоптана, гілочка поламана, камінь відсунуто. Коли б вона знала, що після неї тут ітимуть люди, мабуть, їй стало б веселіше. Але вона цього не знала. Першим справді найважче.

— Радинко! Радинко!

Радинка озирнулася. Вона не могла зрозуміти, хто її гукає. Це не Луна.

— Радинко! Радинко!

Озирнулася ще раз. Голос чувся зовсім близько.

— Хто мене кличе? — спитала вона здивовано.

— Я. Іжачок. Невже ти не бачиш мене?

Радинка сіла навпочіпки на траву і побачила веселого Іжачка, що посміхаючись кивав їй. Вона дуже зраділа, бо людина завжди радіє, коли зустрине приятеля. А надто, якщо сама в горах і йде навмання.

— О Іжачок! Друже мій! Даруй, не бачила тебе, — вигукнула вона і простягла руку, щоб попестити його, але раптом відсмикнула її, бо колючки були гострі, як голки.

— Вкололась?

— Трішечки, зовсім трішечки. Хотіла попестити тебе.

Дівчинка почала смоктати палець, і на ньому з'явилась ясно-червона краплинка крові. Краплинка впала поміж травинками і загубилась.

— Як шкода, як шкода! — почав охати Іжачок. — Я ніколи не знав ласки. І, звичайно, ніхто не хоче дружити зі мною. Хто ж дружитиме з такою колючкою? Інколи хочеться мені поголитися. Колись неодмінно поголюсь.

— Не турбуйся, Іжачок, — пробувала заспокоїти його Радинка. — Мені зовсім не боляче. Не треба голитись. Адже і колючки мають свої зручності.

— Оце ти правду кажеш. І колючки мають свої зруч-

ності. А якщо поголюсь, хтозна, на що буду схожий. Можливо, на крота? Або на щура? Як ти гадаєш, чи не буду я схожий на щура?

— Не знаю. Щури мають довгі хвости. Але якщо хтось хоче дружити із їжачком і забуватиме про його колючки, той, мабуть, дурень. А коли якийсь дурень не хоче дружити з тобою, то ти й не побивайся.

Їжачок замислився, потер мордочку лапками і сказав:

— Справді. За дурнями не треба жалкувати. Знаєш, коли ти мене назвала приятелем, мені було приємніше, ніж коли б ти мене погладила.— Потім підвівся, зазирнув у кошик.— Радинко, що ти несеш?

Дівчинка відразу запропонувала йому:

— Гриби. Прошу, візьми. Тільки я не знаю, які отруйні, а які ні.

— Я знаю. Оцей ось смачний.

Їжачок витяг один гриб з кошика і швидко з'їв.

— І цей.

Витягнув ще один, з'їв його і задоволено поплескав себе по черевцю.

— Дякую тобі. А ти куди йдеш?

Радинка так зраділа, дивлячись, як він смакує грибами, що навіть забула, куди йде.

— Іду до Мудрої Змії.

— О, — здивувався Їжачок, — що тобі треба від неї? Вона вміє тільки бризкати отрутою.

— Луна сказала мені, що вона дуже розумна.

— Розумна вона чи ні, не знаю, але що вона отруйна, в цьому я певен. — Їжачок задумливо похитав головою. — Луна може піддурити тебе, не бажаючи цього. Вона не знає істини і повторює те, що почує.

— Все ж я повинна піти до Мудрої Змії, — наполягала Радинка.

— Неодмінно?

— Неодмінно!

Їжачок знову трохи підвівся, але не для того, щоб зазирнути в кошик, а щоб здивовано глянути на Радинку.

— І не боїшся йти до неї?

— Ні.

— Знаєш, я вперше бачу дівчинку, що не боїться Мудрої Змії.

— А чому боятись? Я тільки хочу спитати її про щось. Їжачок похитав головою.

— Я піду з тобою. Коли людина йде до отруйної змії, вона повинна мати біля себе їжачка. Запам'ятай це.

— Тоді ходімо, — сказала Радинка.

— Але я не можу поспішати. Ти ж з казок знаєш, який я. — Їжачок засмутився. — Мало того, що я колючий, та ще й ноги у мене короткі.

Їжачок зітхнув і похнюпився.

— Чого журишся, Їжачок? — посміхнулась Радинка. — У кошику є місце. Влаштуйся поміж грибами. Сподіваюсь, що тобі буде зручно.

— О, ти дуже добра!

Їжачок заліз у кошик, сів між грибами і задоволено за-
сміявся.

— Я можу навіть подрімати. А тепер ходімо.

Радинка рушила. Вдвох було веселіше. Вона почала му-
гикати слова якоїсь забутої пісеньки. Кошик погойдувався,
і заколисаний Їжачок дрімав, легенько похропуючи. За дів-
чинкою лишався слід — потоптана трава, поламана гілочка,
відсунутий камінь.

IV

БАЛАКУЧИЙ ЗАЄЦЬ РОЗПОВІДАЄ РАДИНЦІ ЗАЯЧУ ПРАВДУ. ІСТОРІЯ ПРО МОЛОДУ І СПРИТНУ БАБУСЮ З ОКСАМИТОВИМИ ВУХАМИ

Під час далеких прогулянок з татом Радинка показувала
на якусь синю вершину й говорила:

— Тату, давай піднінемося на оту гору.

А батько посміхався:

— Туди й за день не доберешся.

Вершина здавалася зовсім поруч. Радинка думала, що
батько жартує, і стояла на своєму... Одного разу він пого-
дився. Йшли і йшли. Вершина все здавалась так само бли-
зько, але вони не могли досягти її.

І тепер буде те ж саме. Радинка йшла і йшла, бо треба
було спуститись у глибокий яр і після цього піднятись проти-

лежним схилом, а ліс був далеко. Їжачок спокійно спав у кошику. Раптом поміж кущами просвистіла якась сіра куля, перекотилася по землі і в ту ж мить зчезла і загубилась на галявині. Радинка ледве встигала стежити, як куля зробила широке півколо й знову наближалася до неї. Потім з маленького кущика вистромилося два довгих вуха і усміхнена заяча мордочка з тріснутою верхньою губою.

— Дівчинко! Гей, гей! Дівчинко!

— О Зайчику! Привіт! — відповіла Радинка і весело помахала рукою.

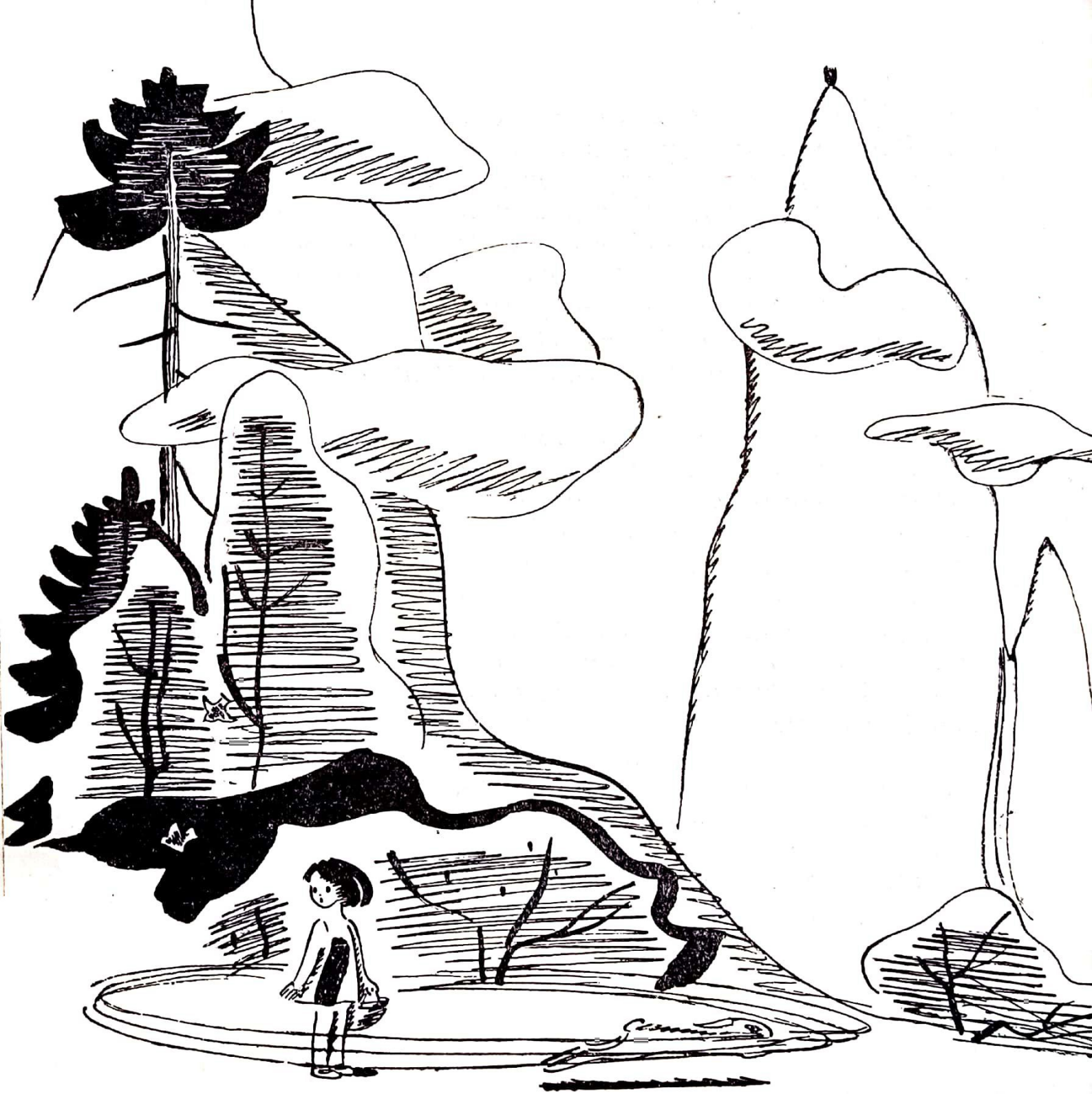
Заєць наблизився великими стрибками, один наліво, другий направо, і знову наліво, і знову направо. Немов катався на ковзанах. Це було дуже смішно, і вона засміялася.

А Заєць спинився перед нею, підвівшись на задні лапи, і заговорив швидко-швидко. Говорив так швидко, як і біг. Навіть пропускав якесь слово, мабуть, перестрибував його.

— Привіт, Радинко! Краще здрастуй! Або доброго ранку! Ні, тепер уже добрий день! Добридень, Радинко! Ха, ха, який день, га? Чудовий! Сонце світить, тепленько, приємно! Погодиться. Була в мене тітка, вона дуже розумна. І вона завжди, коли не йшов дощ, а світило сонце, говорила, що погода гарна. Від неї я про це й дізнався. Одного разу ця моя тітка залізла у город. Знайшла чотири великих качани капусти. В моєї тітки був дядько. Її дядько, а не мій. Розумієш, правда? І раптом цей дядько моєї тітки...

Радинка спробувала перебити його:

— Даруй, Зайчику, іншим разом розповісиш мені про цю історію. Я дуже кваплюсь...

Поки вона вимовила ці кілька слів, Зайчик нетерпляче стриг вухами і переступав з ноги на ногу. Він не дослухав і не стерпів, поки дівчинка докаже.

— Квапишся? Чудово! І я завжди кваплюся. Дуже добре поквапливо квапитися. Мав я двоюрідного брата. Він був найпоквапливіший за поквапливих у квапленні...

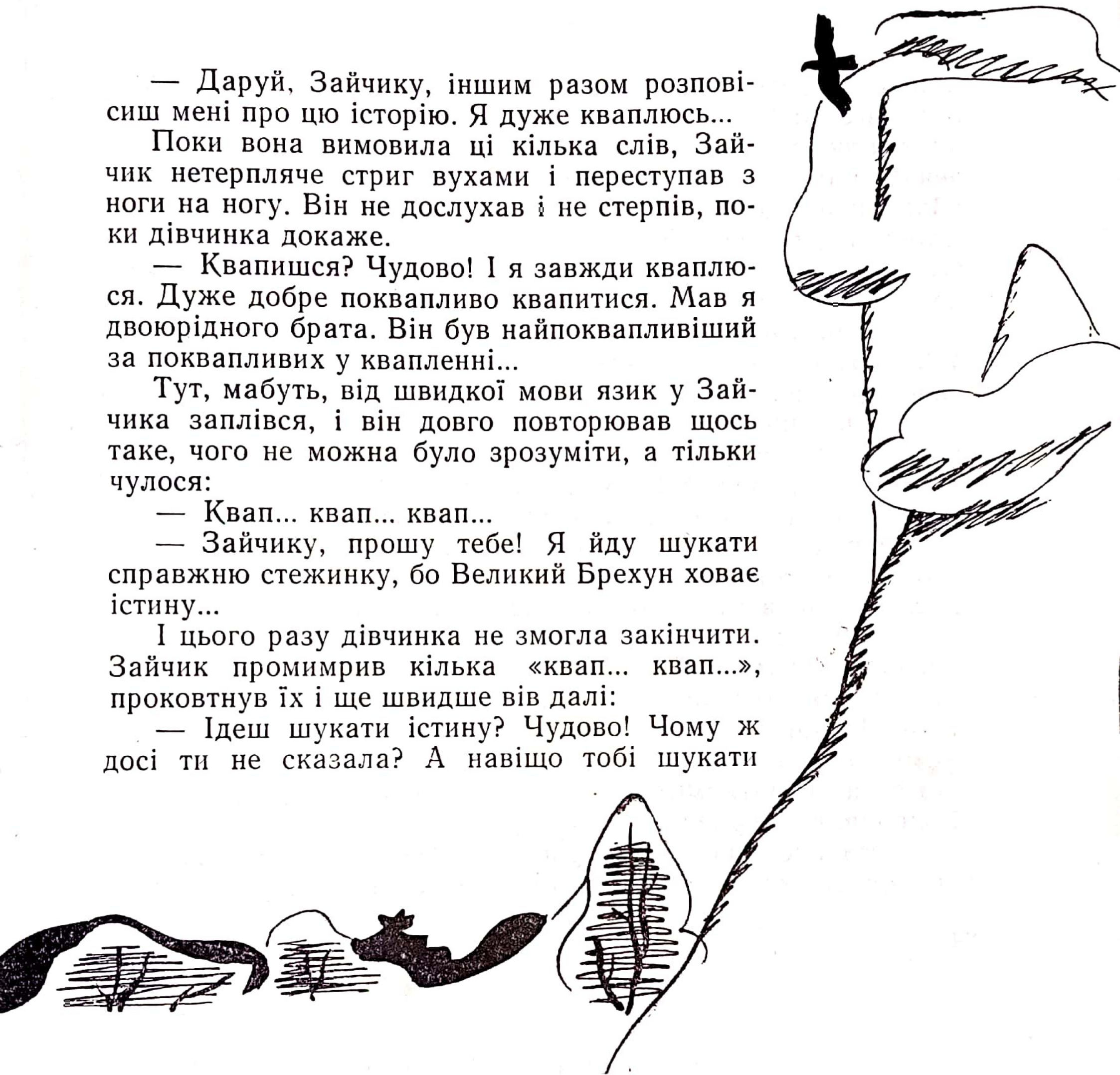
Тут, мабуть, від швидкої мови язик у Зайчика заплівся, і він довго повторював щось таке, чого не можна було зрозуміти, а тільки чулося:

— Квап... квап... квап...

— Зайчику, прошу тебе! Я йду шукати справжню стежинку, бо Великий Брехун ховає істину...

І цього разу дівчинка не змогла закінчити. Зайчик промимрив кілька «квап... квап...», проковтнув їх і ще швидше вів далі:

— Ідеш шукати істину? Чудово! Чому ж досі ти не сказала? А навіщо тобі шукати

істину? Я її знаю! Ще моя бабуся сказала істину, я запам'ятав її на все життя. Дуже добра була моя бабуся. Вуха в неї були м'які, наче оксамит, і довгі, немов шосе. Коли я був маленьким зайченятком, я любив гратися ними, а бабуся казала: «Зайчик найздібніший мій онук!» Вона була дуже розумна. Одного разу за нею погнались чотири мисливські хорти водночас. Уявляєш собі? Чотири хорти водночас! Жах! І тоді вона почала бігати кружка.

Зайчик так захопився історією, яку розповідав, що сам побіг кружка навколо Радинки. Щоб стежити за ним очима, дівчинці довелося крутитися на одному місці, ніби вона грала у «Ринги, ринги...». Оббігши її сім разів, Зайчик зупинився і розповідав далі, неначе нічого й не сталося:

— Отже, моя бабуся бігала кружка, а чотири мисливських собаки за нею. Жах! Тоді вона була ще молода і спритна. Молода і спритна бабуся з оксамитовими вухами бігала кружка, а чотири собаки за нею. Бігала, бігала, та як скочить щосили в кущі, то вони загубили її сліди. А вона...

Сам Зайчик чкурнув з усієї сили, аби показати, як його бабуся обдурила собак.

Радинка гукнула йому навздогін:

— Зайчику, я тебе переб'ю! Будь ласка, скажи мені істину, якщо ти її знаєш, бо мені треба повернутись до тата.

Все це вона вимовила, поки Зайчик повернувся з кущів. Дуже швидко, правда?

— Навіщо перебивати мене? — розсердився Зайчик, ставши знов на задні лапи. — І навіщо галасувати? Невже ти

думаєш, що я не чую? Подивись на мої вуха! Я аж за цілий кілометр чую, як запалює хтось сірника. А ти галасуєш! Я й так чую. Моя бабуся, обманувши собак...

Радинка вигукнула ще голосніше:

— Скажи мені істину, Зайчику!

Він підскочив від обурення.

— Чув! Чув! Від цього галасу й оглухнути можна. Я вже хотів сказати тобі істину. Вона дуже проста. Запам'ятай її: «Тікай завжди, коли можеш!»

Їжачок прокинувся, висунувся з кошика та як гримне й собі:

— Годі!

Зайчик враз зіщулився, притиснув вуха до спини, завертівся, мов дзига, і пропищав:

— Ой! Що це таке! Тікай, Радинко!

Потім з блискавичною швидкістю двічі оббіг навколо дівчинки і подався вгору. Його майже слід прохолов, та Радинка встигла гукнути:

— Стривай, Зайчику! Не тікай! Не бійся! Це Їжачок! Повернись, Зайчику!

Але він не повернувся. Тільки трава колихалась там, де він пробіг. Дівчинка обернулася до Їжачка:

— Навіщо ти так налякав Зайчика?

— Я тільки-но задрімав, а він збудив мене.

— Але він сказав би мені істину!

Їжачок недовіжливо похитав головою:

— Хе, хіба може такий балакун і боягуз знати істину?

Хіба ти не чула, яка його заяча істина?.. «Тікай завжди, коли можеш!» Боягуз! Страхополох довговухий! Якби його слова були краплями води, тут вже була б злива. Ходімо, бо Змія може сховатись у свою нору і тоді доведеться чекати її до завтрашнього ранку. От я і влаштувався поміж грибами. Можеш іти.

Радинка зітхнула.

— Гаразд, ходімо.

Йй дуже хотілося дізнатись істину, знайти стежинку, не йдучи до Змії. Неприємно іти до Мудрої Змії навіть тоді, коли несеш Їжака в кошику.

V

ТРИ ВЕСЕЛІ БІЛОЧКИ ПРОПОНУЮТЬ
РАДИНЦІ ІСТИНУ РАЗОМ З ГОРІХАМИ,
ЯГОДАМИ І ПІСНЯМИ. ІЖАЧОК ТАНЦЮЄ

Радинка дісталася яру і увійшла в густий сосновий ліс. Після сонячної галявини тут панувала напівтемрява і віяло прохолодою. Десь далеко чулося дзюркотіння струмка. Поміж високими рівними стовбурами земля була вкрита сухою глицею. У цьому м'якому килиму тонули ноги.

Одна шишка упала перед Радинкою. Вона глянула вгору. По соснових вітах підстрибувала маленька білочка з пухнастим чорним хвостиком. Вона наче літала з сосни на сосну. Добігала на краєчок гілочки і коли вона вже вгиналась і зда-

валось ось-ось вломиться, перестрибувала на сусіднє дерево. Перелітала плавно, а хвіст розвівався за нею.

Радинка захоплено дивилась на білочку. Пішла поміж соснами, підвівши угору голову, бо не могла навітшатися гарною жвавою тваринкою.

— Іжачку, дивись, яка весела білочка!

Але Іжачок знову спав у кошику. Клопіт з таким соньком. Тільки надумаєш сказати йому щось, а він вже простягся і хропе. Ну, хай собі спить.

— Пушинко, здрастуй! — гукнула дівчинка.

Та щойно вилізла на вершечок дуже високої сосни. Її рудий кожушок виблискував у сонячному сяйві.

— О Радинко, здрастуй!

Потім пострибала по гілках униз, наче злазила по сходинках. Коли опинилась на найнижчій гілці, загойдалась над Радинчиною головою.

— Куди ти йдеш, Радинко? — і потім пошепки додала: — Не йди далі! Зустрінеш Мудру Змію, а вона дуже страшна.

— Так я її й шукаю, — відповіла Радинка також пошепки.

Вуха у білочки здивовано настовбурчились. Навіть волосинки на них стали дибки.

— А навіщо вона тобі?

Дівчинка зітхнула.

— Тільки Змія знає, де Великий Брехун.

Тепер настовбурчився і хвіст у Пушинки.

— А навіщо він тобі?

Радинка зітхнула ще раз.

— Я повинна знайти його, щоб повернути собі справжню стежинку, бо він завжди ховає істину.

Білочка замислилась дуже глибоко, бо схопила свій хвіст і почала спочатку погладжувати його, а потім заплітати в косу. Коли доплела до кінчика, здивовано глянула на нього. Аж він їй ніяк не пасував. Білочка з тонким хвостом нагадувала мишу. Пухнаста швидко розплела хвіст, розчесала його, аж поки він знову став пишній, і тоді сказала:

— Ти шукаєш істину? А як виглядає істина? Чи можна її їсти? Чи схожа вона на горіх або на ягоду?

Радинка повела плечима.

— Не знаю.

Білочка схилила голову, зиркнула на дівчинку одним оком, потім схилила голову в другий бік, зиркнула другим оком. Хотіла переконатись, чи дівчинка справді шукає таке, про що не знає, як воно виглядає.

— А навіщо ти її шукаєш?

— Щоб повернутись до тата.

Білочка почухала мордочку лапками.

— Краще лишайся тут. Я дам тобі багато лісових горіхів. Покажу галявину, де ростуть лісові ягоди. Які ж вони смачні та запашні! Цілий день будемо їсти ягоди, танцювати, співати.

— Але ж я повинна знайти справжню стежинку.

Та білочка наче й не чула.

— Буде дуже весело. Кидатимемо горіхові шкаралупки в струмок. Вони плавають, як човники. Я і мої обидві сестри знаємо веселі пісні й кумедні танці. Хочеш подивитися?

Дівчинка кивнула. Білочка заплескала лапками.

— Сестрички! Сестрички! Ходіть сюди!

— Йдемо! Йдемо! — відповіло два тоненьких голосочки.

Сестрички були такі ж, як і Пушинка. Здавалось, ніби всі вони близнючки. Білочки стрибнули на гілку, на якій сиділа Пушинка, загойдались:

— Ми тут!

Радинка полоскотала травинкою мордочку Іжачкові. Він чхнув і прокинувся.

— Що сталося?

— Іжачку, подивись, які вони всі трое гарні!

Іжачок невдоволено позіхнув.

— Га? Знов розбудили мене... Чого на них дивитись? Звичайні собі бешкетниці-білки.

— Ти глянь, які вони веселі та безтурботні!

Пушинка тим часом наказувала:

— Сестрички, поспіваймо й потанцюймо Радинці.

— Гаразд, сестричко!

І всі трое взялися за лапки, затанцювали на гілці й за-співали:

Горішеньку-мудрачок,
Зелена свитко,—
Сховав спинку ще й бочок,
А голову видко!

Червонії ягідки —
Малина, суничка —
Зазирають до ріки,
Чи хороші личка.

А ми собі скік та скок,
Прудкі та легенькі,—
Вже горішків, ягідок
Повні козубеньки!

Радинка так захопилася пісенькою, що заплескала в такт з мелодією. Кошик з грибами, що висів у неї на руці, підскакував, Їжачок тримавсь, аби не впасти, й сердито гукав:

— Викинеш мене! Обережно! Викинеш мене!

Коли пісенька закінчилась, білочки вклонилися. Радинка аплодувала їм, а вони на знак подяки розмахували хвостиками.

— Сподобалась тобі наша пісенька? — спитала Пушинка.

— О, дуже сподобалась! — відповіла Радинка.

— Ми знаємо й іншу. Хочеш послухати?

— Годі! — вигукнув Їжачок. — Від такої хитавиці мене схопить морська хвороба. Ходімо, Радинко! Залиш цих легко-важних дівчаток. Вони думають тільки про танці та пісні.

— З ними добре, — сумовито сказала дівчинка.

Їй хотілось залишитись тут хоч трохи. А білочки ще й умовляли:

— Не слухай його, Радинко! Він незугарний танцювати, тому й каже таке!

— Хто, я не вмю танцювати? — наївчився Їжачок. — Ану, Радинко, пусти мене на землю!

Білочки захихотіли:

— Дивіться! Дивіться! Їжачок танцюватиме!

Та Їжачок не звертав на них уваги. Випростався, за-клав передні лапки за шию і — туп, туп — двічі лівою ногою, туп, туп — двічі правою. Треба визнати, що хоч і повільно танцював Їжачок, але дуже граціозно і, головне — молодечо: туп — лівою, туп, туп — правою і туп — крутнувся дзигую. Білочки, які розумілися на танцях, зразу ж оцінили його майстерність.

— Браво, Їжачку! — загукали вони й заплескали. — Браво!

Їжачок стримано вклонився.

— Я хотів довести вам, що теж умію танцювати. Тільки нам тепер з Радинкою не до танців. Ходімо, Радинко!

— Послухайте ще хоч одну нашу пісеньку! — благали Пушинка та її сестрички.

— Послухаємо, послухаємо, тільки як повернемося назад,— заспокоїла їх дівчинка.— До побачення, білочки!

Їжачок знову поліз у кошик, і вони рушили далі. А вгорі над ними стрибали три білочки.

Білочки супроводили їх аж до струмка, що протікав яром. Ступаючи з каменя на камінь, Радинка перейшла той струмок, а Пушинка та її сестрички посідали рядочком на гілці, замахали лапками й хвостиками:

— До побачення, Радинко, до побачення! Стережися старої Змії!

— До побачення, білочки,— відповіла вона.

— До побачення,— і собі гукав Їжачок із кошика.

VI

РАДИНКА ПРОХОДИТЬ КРІЗЬ ВЕЛИЧЕЗНИЙ
ЗСУВ. СТАРА ПАНІ МУДРА ЗМІЯ ЗАМИСЛЮЄТЬСЯ

По той бік струмка здіймався стрімкий схил яру. Земля тут була кам'яниста, сипка, і Радинка насилу спиналася вгору. Низенькі покривлені сосонки, мов гномики в зелених

башликах, вперто наступали на кручу. Радинка знала, що за кілька років і тут виросте гарний ліс, бо корені маленьких деревець кришили каміння, перетирали його на порошок і, мов дбайливі руки, затримували ґрунт, не давали зливам знести його в струмок, а з насіння шишок тих сосонок щороку вирости чимраз нові маленькі деревця.

Десь посередині кручі був стрімкий зсув, ніби застигла кам'яна ріка. Там навіть уперті сосонки не змогли втриматись. Важко було Радинці йти без стежинки — вона не знала, в якому місці найзручніше перейти той зсув, і тому сходила щораз вище, туди, де зсув був найвужчий.

Коли ж нарешті Радинка зважилася ступити на той зсув, то перший же крок зрушив кілька камінців. Камінці застрибали вниз, як сполохані козенята, зрушили інші, великі та малі, і незабаром стрімким зсувом з гуркотом полетіла ціла зграя каміння. Зграя швидко перетворилася на лавину, що в хмарах пилу котила на дно яруги.

Радинка затамувала подих. Що було б, якби вона спіткнулась і впала в ту кам'яну річку? Коли гуркіт ущух, Радинка знову ступила крок, і застрибали знову дрібні камінці. Та цього разу дівчинка вирішила не зупинятись. Щокроку зринав кам'яний потік і швидко перетворювався на зливу, а злива — на лавину. Гора сповнилася гуркоту, а яр укритися хмарами пилу. Аж дивно було: звідки стільки каміння на цьому зсуві? Воно ніби вириналило з землі, і не було йому кінця-краю.

Нарешті Радинка проминула зсув і вільно зітхнула. А як

же вона йтиме назад? Радинка спершу злякалась, але потім згадала, що коли повертатиметься, то матиме свою справжню стежинку, і тоді їй не доведеться шкопиртати по камінню.

Пролетів Сивий Голуб низько над дівчинкою. Він тривожно змахував крильми й засапано гукав:

— Тур, тур, тур! Пильнуй, Радинко, пильнуй!

Дівчинка підвела голову.

— Чому це я маю пильнувати, Голубе?

— Пильнуй! Змія недалеко!

Голуб полетів собі, а Радинка рушила до скель. Їжачок, звісно, знову заснув у кошику. Міцний сон мав той Їжачок. Навіть од гуркоту каміння він не прокинувся.

Зате прокинувся хтось інший.

Радинка побачила перед собою гранчасту, посічену дощами й вітрами скелю, зарослу мохом і лишаями. А на тій скелі — чорну зміїну голову з витріщеними сірими, ніби скляними, очима. Голова поволі за-

хиталась, огледілась навколо, з рота її висунувся гострий роздвоєний язик, і вона зашипіла:

— Ссст! Тихо! Хто зняв цей галас? Хто тут?

Першу мить Радинка хотіла майнути назад. Але як же знову перейти той страшний зсув? Та й прийшла ж вона сюди, щоб знайти Змію...

Радинка боязко промовила:

— Я...

Змія тільки тепер помітила її, вступила в неї свої скляні очі. Радинці стало моторошно!

— Ссст! Підійди, дівчинко! Я недобачаю. Стара я дуже, і очі мені ослабли.

Радинка нерішуче ступила крок. Змія ще пильніше глянула на неї.

— Навіщо ти зняла цей галас? Хіба не знаєш, що я люблю тишу? Коли я скажу «Ссст», геть усе замовкає. Птахи не щебечуть, білочки не стрибають, навіть зайці не сміють щурити вух, щоб не порушити мій спокій. Хе, хе, хе, вони всі дуже полохливі, і я всіх їх налякала.

— Даруйте, — вибачилась дівчинка, — я не хотіла порушувати вашого спокою. Я не маю стежинки і пройшла просто через зсув, а каміння само покотилось з-під моїх ніг.

Змія поповзла по скелі. Її чорне лускате тіло блиснуло на сонці. Вона підповзла до дівчинки так близько, що, простягнувши руку, Радинка змогла б її дістати.

— Хто ти?

— Я — Радинка, пані Змія.

Змія задоволено похитала головою.

— Ссст. Як ти сказала? Пані Змія? Коли б ти мене назвала «друзе Змія», я б тебе зразу вкусила. Я ніколи не була другом людям. Я взагалі не маю друзів.

Радинка здивовано глянула на неї.

— О, це дуже сумно — не мати друзів!

Змія сердито відсахнулась, зашипіла:

— Ссст! Мовчи! Не тобі вчити мене, дурне дівчисько. Я мудра! А хто мудрий, тому не потрібні друзі.

— Але, пані Змія, навіщо вам тоді мудрість, коли вона не може стати в пригоді вашим друзям?

Змія ще сердитіше зашипіла:

— Я наказала тобі мовчати! Мудрість — моє багатство. Я накопичувала її довгі роки й не можу задарма роздавати дурням. Надалі називатимеш мене пані Мудра Змія. Так мені більше подобається. Запам'ятала?

Змія обповзла навколо Радинки й пильно розгледіла її з усіх боків. Дівчинка стривожено стежила за Змією.

— Запам'ятала, пані Мудра Змія. Я називатиму вас так, як вам приємніше. Але чому ви повзаєте навколо мене?

Змія засміялася. Сміх хвилями ходив по її тілу, і вона вигиналася, мов батіг.

— Хочу роздивитися на тебе. Слухай, чому ти носиш такі коротенькі панчішки. А що, як вкусить тебе за голу ніжку?

— Чому б то? Я ж нікому нічого лихого не заподіяла...

Змія ще голосніше захихикала:

— Ти що? Злякалась?

Радинка похитала головою.

— Ні. Але, здається мені, що ви оце помилились.

Стара Змія раптом напнулася, мов струна.

— Щоб я та помилилась! Не гніви мене, дівчисько!

— Але ж ви сказали, ніби ніколи не були другом людям, а я знаю від тата, що зі зміїної отрути роблять ліки.

Змія відскочила назад, мов пружина, почала звиватись і люто шипіти:

— Ссст! Ссст! Мовчи! Не хочу й слухати таке! Цього я не можу простити людям! З отрути робити ліки!

— А чому? — дивувалася Радинка. — Адже так приємно відчувати, що тивилікував хворого. Я б дуже раділа. А ви хіба не раділи б?

— Чи я раділа б? Ти питаєш мене? Стривай! Сядь отам на камені й мовчки. Мені треба подумати. І нікуди не йди, поки відповім тобі. Треба подумати.

Радинка сіла на камені. Змія згорнулася у клубок. Не ворушилась. Думала. Дівчинка терпеливо чекала.

VII

СТАРА ЗМІЯ БОІТЬСЯ, ЩОБ ЇЇ НЕ ОТРУЇЛИ СЛОВАМИ. ХТО СХОЖИЙ НА СТАРИЙ ПОТЕРТИЙ ПОЯС

Змія довго лежала нерухомо. Мабуть, мудрість в'юнилася її тілом, як вода крізь шланг, і треба було багато часу, щоб та мудрість дійшла Змії до голови. В усякому разі, так зда-

валося Радинці. Нарешті пані Мудра Змія підвела голову.

— Знаєш, ти — дурна дівчинка, але ставиш розумні питання. Я довго думала й не пригадаю, що колись раділа. Але я зраділа б, якби занастила здорового, а не вилікувала.

— О, не може бути, що ви така погана. Ви прикидаєтесь. Хочете злякати мене.

— Не прикидаюсь! Я така. А ти не намагайся мене улещувати. Я мудра. Що в тебе в кошику?

Дівчина зраділа, що розмова піде про інше.

— Гриби. Але, мабуть, є і отруйні, я на них не розуміюся.

— Слова в людей, як гриби,— прошипіла Змія.— Швидко ростуть. Одні отруйні, інші ні, проте всі схожі між собою. Але я їх пізнаю! Ось ти зараз спробувала отруїти мене словами.

Це була несподіванка. Радинка засміялась.

— Хіба можна отруїти словами?

— Так, дівчинко, не прикидайся, ніби не розумієш. Ти хотіла зробити мене доброю. Це найстрашніша отрута для змії. Не хочу я бути доброю! Запам'ятай це!

— Запам'ятаю. Але ви помиляєтесь. Якщо ви добра, то всі вас любитимуть, а так...

Змія знову розгнівилась.

— Не хочу, щоб мене будь-хто любив! Я мудра!

Тоді Радинка боязко мовила:

— А ви знаєте, я почала трішечки вас любити...

Змія вигнулась, мов знак запитання. Так вона здивувалась. А внизу замість крапки її хвіст зав'язався у вузлик.

— Ти? Мене любити? За віщо?

Дівчинка спробувала пояснити.

— Бо ви не маєте друзів, бо ви зовсім самотня й ніхто вас не любить. Як ви не проти, то я приходитиму інколи до вас погомоніти, хоча ви така... сувора. Приноситиму вам гриби та ягоди. І називатиму вас пані Мудра Змія, поки ви самі забажаєте, щоб вас назвали ім'ям лагіднішим...

Радинка не встигла домовити. Змія розлютилась, зашипіла, почала звиватись, немов хто наступив на неї.

— Досссить труїти мене! Досссить! Чого ти прийшла сюди?

— Я хотіла просити,— боязко мовила дівчинка,— аби ви пояснили, де Великий Брехун. Мені сказали, що тільки ви відаєте про це.

Раптом Змія перестала шипіти. Підвела голову й задоволено похитала нею.

— Ось бачиш? Без моєї мудрості не обійдеться. А навіщо тобі Великий Брехун?

— Він сховав істину, і я не можу знайти справжню стежинку й повернутися до тата.

— Хи, хи, хи! — захихикала Змія, а тіло її почало звиватися, наче вона проковтнула пружину.— Він надто веселий жартівник. Не люблю я його, але інколи він мені подобається. Не дивуйся! Моїй великій мудрості інколи подобається брехня. Це звеселяє. І добре діє проти такої отрути, як ось твоя. А ви, люди, не вмієте жити. Весь час шукаєте чогось. Твій батько — руду в надрах гір, інші — як з отрути робити ліки; а ти — стежинку. Весь час шукаєте чогось.

Радинка насупилась.

— Але без стежинки я не можу повернутися до тата. То ви скажете мені, де Великий Брехун?

Змія знову виповзла на порослий мохом камінь, випросталась, як тільки змогла, і задивилась у далечінь.

— Покажу... Стань навшпиньки. Так. Дивись туди, — вона показала вгору, — бачиш суху сосну?

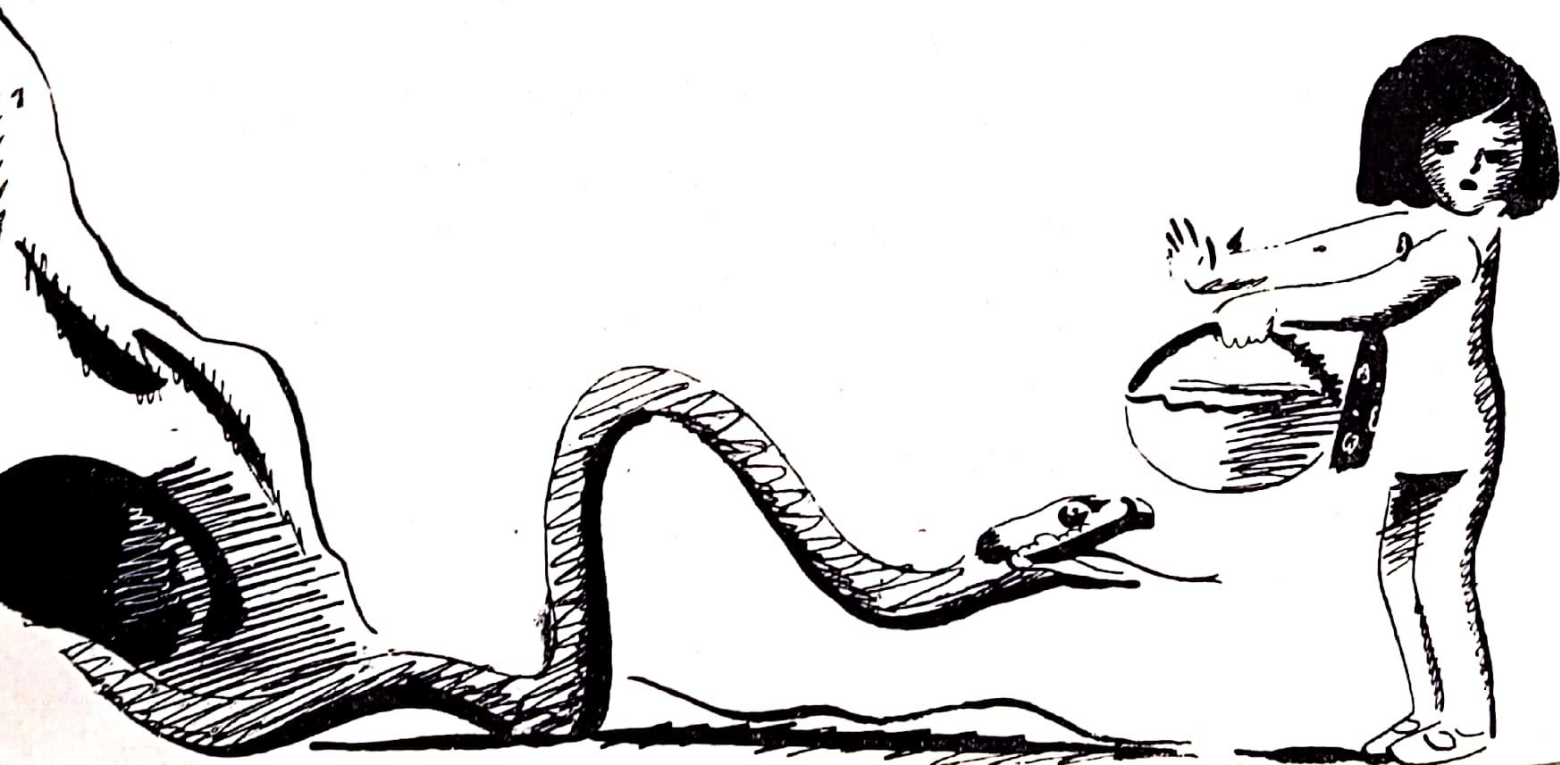
Дівчинка стала навшпиньки, побачила суху сосну високо на стрімких скелях, що, наче вінок, оточували вершину.

— Бачу.

— А далі ще одна чорна скеля. Під скелею є печера. Там ховається старий хитрун.

— Дякую вам. Я знайду його.

— Хи, хи, хи! — знову захихикала Змія й знову її тіло почало звиватись, неначе вона проковтнула пружину. — «Дякую вам!» Думаєш, цього досить? Я вже казала тобі, що не люблю роздавати мою мудрість задарма.

Вона швидко сповзла з каменя й рушила до ніг дівчинки. Радинка відступила.

— А чим же вам заплатити? Хочете, я дам вам кошик грибів?

Змія прошипіла:

— Не люблю грибів!

Радинка розгубилась. Не знала, що й робити. На руці вона мала чудовий браслет з червоних, мов калинові ягоди, намистинок. Радинка швидко зняла його з руки:

— Ось візьміть браслетик. Його подарувала мені мама. Як вам подобається...

Змія підповзала щораз ближче.

— Ні, дівчинко, ні! Ці дурнички мені ні до чого. Щойно ти спробувала отруїти мене словами, але не змогла. Тепер я хочу вкусити тебе й побачити, чи допоможуть тобі друзі, яких ти любиш і які люблять тебе. Хи, хи, хи! Адже так? Я не маю друзів і ніхто мене не любить, а ти маєш! Подивлюсь я тепер на тебе!

Радинка злякано відступала.

— Але ж послухайте! Я трішечки полюбила вас.

— Доссить труїти мене! Тепер моя черга! Доссить!..

Тоді з кошика вискочив Іжачок. Став біля Радинки, колючки в нього настовбурчились. Він був дуже сердитий.

— Забирайся, стара мотузко! — гримнув він. — Геть!

— Ссссит!

Змія відсахнулася. Відповзла вбік. Намагалась обійти його й дістатись до дівчинки, але Іжачок заступав їй шлях.

— Іжачку, любий! — зраділа Радинка. — Скажи їй! Вона хоче мене вкусити.

— Ссссет! Іжак! — не відступалася Змія, намагаючись пролізти вперед.

— Упізнала мене? Це я, Іжачок. Повзи собі своєю дорогою, не сунься до Радинки. Тобі ж відомо, як ми, їжаки, розправляємося з такими, як ти.

— Сссст! Але ж я дала їй своєї мудрості, і вона повинна заплатити мені. Ссссет!

Іжачок глумливо засміявся.

— Ге, велика мудрість! Сказала адресу. Радинко, кинь панії два грибочки. Три буде забагато.

Радинка вибрала два найбільших гриби й кинула на траву. Змія поповзла назад, мов у неї цілилися каменякою.

— Сссст! Побачимо! — загрозово процідила вона.

Але Іжачок не злякався.

— Нема чого нам дивитись! А чи знаєш, що ти не мудра, а просто дурна. Радинка тобі каже, що полюбила тебе, а ти сичиш, ніби вона хоче тебе отруїти. Я ніколи тебе не любив, та хоч поважав, але тепер ти схожа на старий потертий пояс і ні на що інше!

Це вже було занадто для Змії. Вона роззявила пащу від образи й подиву. Їй ледве вистачило сили перепитати:

— Я старий потертий пояс?

— Атож! — потвердив Іжачок. — Ходімо, Радинко.

— Ходімо, Іжачку! — поспішила відповісти дівчинка.

Він заліз у кошик, і вони пішли. Змія поповзла слідом.

— Ссстривайте! — благально гукнула вона.

Їжачок вихилився з кошика:

— А що таке?

Він ладен був вискочити знову. Змія повернулася до Радинки:

— Слухай, дівчинко, коли ти сказала, що полюбила мене, то правду казала чи ні? С-с-стережись, бо найстрашніша та брехня, що схожа на правду.

— Я не обманула вас,— відповіла Радинка.

— А хіба я схожа на старий потертий пояс?

— Ні, пані Мудра Змія.

— Гарзд, гарзд. Тепер іди.

Дівчинка пішла. Заспокоєний Їжачок уместився поміж грибами. Коли невдовзі Радинка обернулася, то побачила Змію біля тих двох грибів, що одержала на сплату. Змія здавалася дуже старою й сумною. Дівчинка помахала їй рукою. Змія у відповідь похмуро похитала головою.

VIII

ПОШТОВА ФІЛІЯ НА ГОРІ. РОЗШУКУЮТЬСЯ ДВІ ЗАГУБЛЕНІ МАЛИНІВКИ

Радинка вперто йшла стрімким схилом угору. Їжачок добре виспавсь у кошику. Сонце минуло півнеба й котилося на спадень. Добувшись до сухої сосни, Радинка з Їжачком по-

чули часте й різке постукування. Немов хто забивав цвяхи або нетерпляче стукав у зачинені двері.

— Стук, стук! Стук, стук, стук!

Дівчинка стурбовано спитала:

— Іжачку, що це таке?

— Не знаю, але не зупиняйся.

— Може, це Великий Брехун?

— Навряд. По-перше, він не коваль, по-друге, брехуни не люблять здійсмати галас.

Невдовзі вони помітили на сухій сосні строкатого дятла в кашкеті поштового службовця. Дятел спритно стрибав по стовбуру, спирався на хвіст і швидко та різко стукав.

— Який гарний дятел! — вигукнула Радинка.

— Це мій приятель,— сказав Іжачок, потім гукнув:— Здрастуй, Строкатий Хвостик!

Дятел спустився вниз по стовбуру сосни і, не перестаючи стукати, озирався на обох. Видно, мав роботи невпрогорт.

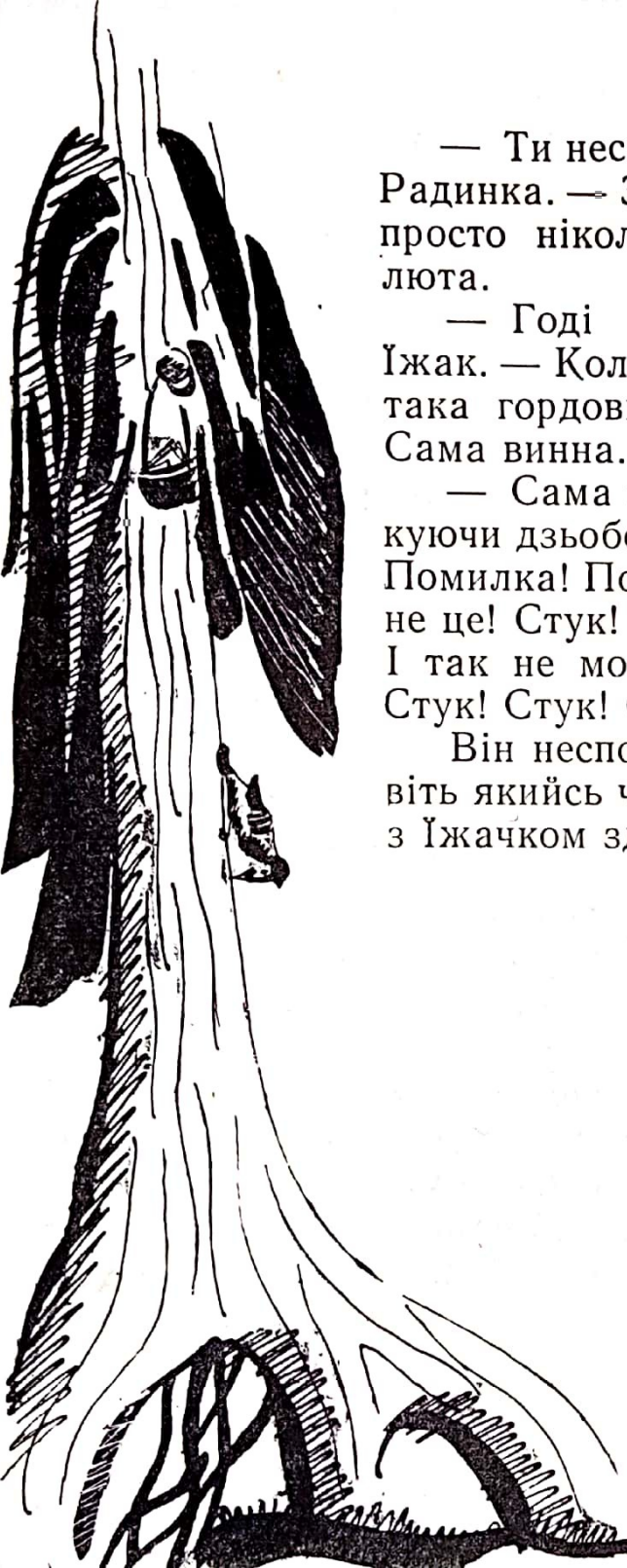
— Здрастуй, Іжачку! Стук, стук! Здрастуй, Радинко! Стук, стук, стук! Куди ви йдете?

— Йдемо до Великого Брехуна,— відповіла дівчинка. — Ти знаєш, де він?

— Авжеж, авжеж,— не припиняючи роботи, він показав крилом. — Он там, у печері під чорною скелею. Я знаю всі адреси. Така моя служба.

Іжачок полегшено відітхнув.

— Чудово. Прибули. А я турбувався, чи не обдурила нас та злюча Змія.

— Ти несправедливий, Іжачку,— сказала Радинка. — Змія не така вже й погана. Вона просто ніколи не мала друзів, тому така люта.

— Годі захищати її! — розсердився Іжак. — Коли б вона була трохи краща й не така гордовита, то, певне, мала б друзів. Сама винна.

— Сама винна! — повторив дятел, вистукуючи дзьобом по стовбуру. Ах! Збили мене! Помилка! Помилка! Не сама винна! Ні! Знов не це! Стук! Стук! Стук! Ніхто не винний! І так не можна! Винний хтось! Я винний! Стук! Стук! Стук! Ну й заплутався! Помилка!

Він неспокійно застрибав по дереву. Навіть якийсь час висів униз головою. Радинка з Іжачком здивовано позирали на нього.

— Ти що робиш, Строкатий Хвостіку? — спитав його Іжачок.

Дятел на деякий час перестав стукати, зсунув формений кашкет на потилицю й зітхнув:

— Відкрили на горі поштову філію. Я телеграфіст. Передаю телеграми. Секретарка Спілки ластівок призначила загальні збори, на яких обговорюватиметься план осіннього перельоту у вирій. Я передавав телеграму всім ластівкам, та заслухався вашої розмови й збився. Протелеграфував і «сама винна», а цього в телеграмі нема.

— О, дуже шкода, що ми перебили твою роботу, — сказала Радинка. — Помилку можна виправити?

— Байдуже! Це не перша моя помилка. Та коли ви хочете щось повідомити вашим близьким, я до ваших послуг. Яку телеграму бажаєте? Звичайну, термінову, блискавку?

Радинка застрибала з радощів, заплескала руками. Іжачок гарячково вхопився за кошика, щоб не гепнути на землю.

— Обережніше! Бо випаду!

— Пробач, Іжачку! — дівчинка перестала стрибати. — Любий Строкатий Хвостіку, надішли татові термінову телеграму, що я тут. Нехай прийде і знайде мене. Дуже прошу тебе!

Дятел закашляв, насунув кашкета на очі.

— Гм, гм. Дуже шкода, але з людьми ми ще не маємо зв'язку. Проте, коли хочете щось повідомити будь-якому лісовому мешканцю — будь ласка! Маємо й художні бланки, прикрашені ягодами й малиною. Спеціальні бланки про всяк

випадок. З Новим роком! Або з 8 Березня! Або з Днем лісу! Поздоровляємо з днем народження! Вибрали що-небудь?

— Ні,— відповів Іжачок.— Поки що нам не треба. Якщо буде потрібно, повідомимо.

— Прошу, прошу. Я завжди до ваших послуг. Але зараз я повинен передати термінову телеграму. Дві маленькі малинівки загубилися. Їх шукає бабуся. Вони, мабуть, десь граються з бешкетливими горобчиками. Стук, стук, стук! Коли я знадоблюсь вам, шукайте мене біля сухої сосни. Завжди до ваших послуг.

Радинка зітхнула:

— Шкода, що не можемо сповістити про себе татові.

— Ходімо, — сказав Іжачок. — Чорна скеля вже близько. Бувай, Строкатий Хвостуку!

— До побачення, Строкатий Хвостуку! І даруй, що ми перебаранчили тобі!

Дятел знову застукотів.

— До побачення! До побачення! Бажаю вам успіху! Дайте знати про себе своїй бабусі. Стук, стук!

— Що? Якій бабусі? — спитала здивовано дівчинка.

— Нічого, нічого. Це я про малинівок.

Лісовий телеграфіст стукотів далі. Видно, цього дня мав роботи невпрогорт. Радинка і Іжачок попростували до чорної скелі.

ІХ

ПЕЧЕРА В ЧОРНІЙ СКЕЛІ. ЯКІ ТО ЗАВБІЛЬШКИ
ВЕЛИКІ БРЕХУНИ. ЛИСИЦЯ РОЗМОВЛЯЄ ЧЕМНО

Радинка з Їжачком незабаром добулися до чорної скелі, блискучої, мов скло. На скелі наліплено багато білих аркушків з короткими написами. Дівчинка ще не ходила до школи, але читати вміла. На одному аркушику написано:

«Їжте халву з бринзою. Корисно для гребінців».

Радинка прочитала аркушик ще раз, але не могла нічого второпати.

— Їжачку, подивись, що тут написано!

Їжачок навіть не обернувся.

— Це хитрощі Великого Брехуна.

На другому аркушику написано:

«Продаю дві попелясті хмари. Приходьте позавчора».

А на третьому:

«Знайдено сніговий м'яч. Середнього розміру. Пошукайте його влітку».

Радинка захопилась і почала читати аркушики один за одним.

— Радинко, не захоплюйся! — попередив дівчинку Їжачок.— Великий Брехун наклеїв ці дурниці, щоб люди марнували свій час. Ходімо.

Він вискочив з кошика й подався до входу в печеру. Дівчинка пішла слідом.

Тепер здивовано зупинився Іжачок. На скелі було кілька гудзиків з написами:

«Провітрювання».

«Опалення».

«Домофон».

«Ліфт».

«Світло».

— Ого, він улаштувався з усіма вигодами. Наче живе не в печері, а десь у готелі.

Радинка зазирнула в печеру. Там було темно. Нічого не видно, хоч стрель у вічі.

— Ой, як темно!

— Нічого дивного. Брехуни не люблять світла.

Іжачок випростався, як міг, щоб натиснути гудзик, на якому написано: «Світло».

— Іжачку, не треба! — зупинила його дівчинка.

— Чому?

— Тато мені казав, що не можна без потреби натискати на всі гудзики. Яюсь я бавилась із дзвониками в нашому будинку, а тоді...

— То як же ми зайдемо в темряві? Адже ми не маємо ліхтаря.

Іжачок натиснув на гудзик. Раптом у печері щось зашуміло, мов величезний птах змахував крильми. На Радинку з Іжачком війнуло теплим повітрям. Радинка збентежено відступила.

— Що це?

— Не бійся. Це вентилятор. Провітрювання. Так я й гадав. Що б то був за брехун, коли б не переставив хоча б написи на гудзиках. Я ладен змінити своє ім'я, коли він учинив це не навмисне. Та ми теж не в тім'я биті!

Їжачок випростався ще дужче й натиснув на гудзик з написом «Провітрювання». Вхід у печеру освітило бліде синювате світло.

— Ходімо! — рішуче сказав Їжачок.

Вони зайшли. Прохід у скелі був вузький і мав багато закрутів. Подекуди стеля звисала так низько, що Радинці довелось нахилитися. Згодом прохід став ширший і привів до трьох отворів. Один ліворуч, один прямо і один праворуч.

— А тепер куди? — спитала дівчинка.

Їжачок огледівся. На стінах намальовано крейдою багато стрілок, і всі показували на отвір праворуч.

— Ясно, — сказав Їжак. — Треба йти ліворуч.

— Та подивись як слід на стрілки!

— Авжеж. Подивився. Подумай, хто їх намалював. Та хіба можна йому вірити?

Радинка з Їжачком рушили ліворуч. Йшли вони, йшли, поки вибралися кам'яними сходами вгору, а потім знову спустилися вниз. Прохід завертав то ліворуч, то прямо. Насамкінець вони досягли трьох отворів. Намальовані крейдою стрілки показували вже ліворуч.

— Брехун хоче нас ввести в оману цими безконечними закрутами. Але він не на тих напав.

Їжачок нахилився.

— Глянь-но.

Радинка побачила на кам'яній підлозі маленький грибок. Точнісінько такий, як у неї в кошику.

— Гриб. Мабуть, я витрусила з кошика.

— Ясно тобі?

— Що ясно?

— Ми вже були на цьому місці.

— Ми? — здивувалась дівчинка.

— Так, ми. Бо звідки б тут узявся гриб?

Ну й розумний же був Іжачок! З ним не заблукаєш. Радинка огледілась навсебіч. А й справді, вони вже проминули розпадину з трьома отворами, тільки там крейдяні стрілки вказували праворуч, а тут ліворуч.

— Поглянь на ці стрілки!

— Це дуже просто. Поки ми блукали, старий хитрун постирав одні стрілки й намалював інші. Він хоче, щоб ми збилися з путі, та даремно. Ходімо прямо. До брехунів не можна йти манівцями.

Радинка раділа, що поруч з нею був Іжачок. Добре мати друга, та ще й розумного. Якби вона була сама, то, мабуть, довго довелося б їй блукати. Вони рушили прямо.

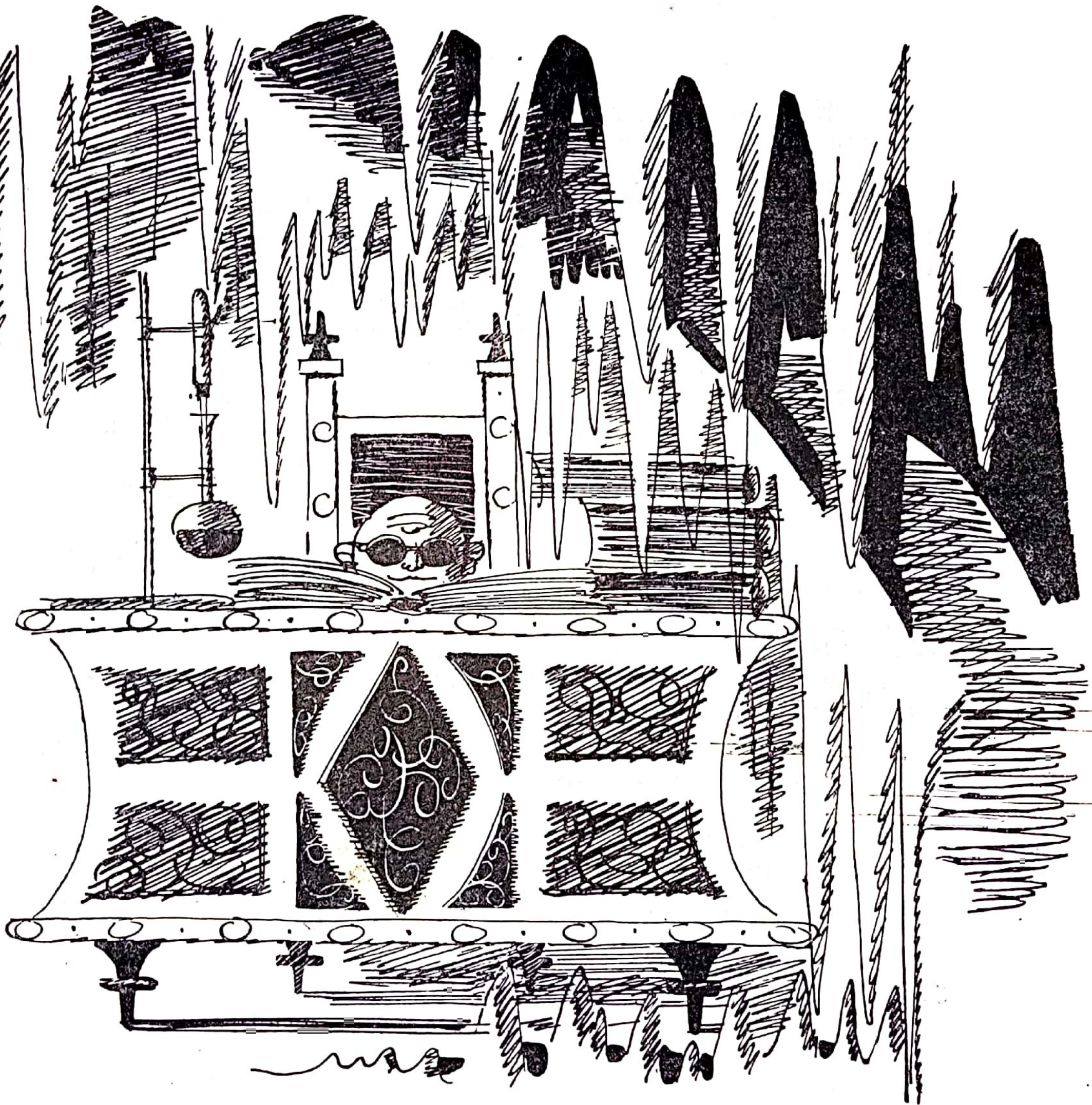
Незабаром увійшли в широку, простору, яскраво освітлену печеру. По стінах блищали білі й сріблисті кришталіки, зі склепіння звисали гарні бурульки й такі самі бурульки зводилися їм назустріч від дна печери. Неначе грались у свічадо.

Радинка сплеснула руками.

— Як гарно! Але тут нема нічого.

Їжачок показав на дно печери.

— Поглянь туди.

Поміж кам'яними бурульками, блискучими кришталіками та скелястими брилами стояв письмовий стіл. За столом сидів маленький чоловічок з лисою, ніби яйце, головою, без жодної волосини, й читав грубелезну книгу. Очі в нього були затулені чорними окулярами. Шия пов'язана строкатим шовковим шаликом. На пальцях блищали персні. Він нагадував тих іграшкових чоловічків, що, як би їх не поставив, завжди перевертаються й знову стають на своє кругле черевце.

— Хто це? — пошепки спитала Радинка.

— Великий Брехун! — також пошепки відповів Їжачок.

— Та він же зовсім маленький чоловічок!

— Не дивуйся. Всі великі брехуни дрібні людяці. Споконвіку так було. Підійдемо ближче.

Друзі попростували до столу. Чоловічок підвів голову й глянув на них крізь чорні окуляри.

Ту ж мить десь із-за скелястих брил вискочила Лисиця в блискучому сатиновому фартушку, з білим комірцем. Хвіст її метлявся слідом. Вона стала навпроти Радинки та Їжачка, вклонилася й чемно спитала:

— Чим стану в пригоді?

— Диви, і ця хитрунка нарешті знайшла собі роботу,— засміявся Їжачок.

— Чим стану в пригоді? — знову спитала Лисиця, неначе не чула Їжачкових слів.

— Ми шукаємо Великого Брехуна,— сказала Радинка.
Лисиця знову вклонилася.

— Як я шкодую, що не можу прислужитися вам. Ви сплутали адресу. Великий Брехун живе на північ за дві печери. Не турбуйтеся, ви не завдали мені ніяких прикрощів. Я проведу вас до виходу. Ходімо, прошу вас!

Радинка запитливо подивилась на Іжачка. Той похитав головою:

— Бреше вертихвістка.

— Не гайте часу! Прошу вас звідси.

— А це хто? — Іжачок показав на маленького чоловічка.

— Будь ласка, говоріть тихше, не треба його турбувати. Він великий винахідник, професор, доктор, архітектор, конструктор, антрополог, біолог, дегустатор, препарататор, скульптор і письменник Дар Даревський. Він працює на благо всього людства. Не треба його турбувати, бо...

Іжачок рішуче перебив її:

— Слухай, хитрунко, це нас не обходить! Ми поговоримо з ним.

— Але, Іжачку, якщо це справді так?

— Бреше! Не вір їй.

— Чому ви мене ображаєте? Чому не вірите мені? — Лисиця ображено опустила очі.

Тоді нарешті озвався маленький чоловічок. Голос його був тонкий і писклявий.

— Якщо ці юні друзі наполягають, то пустіть їх до мене. Лисиця, вклонившись, відійшла вбік.

Х

ВЕЛИКИЙ БРЕХУН ВИЛИВАЄ ЗЛИВУ СЛІВ, А ІЖАЧОК ЗВИВАЄТЬСЯ В КЛУБОК. РАПТОВЕ ЗНИКНЕННЯ

Радинка з Іжачком підійшли до столу.

— Добрий день,— сказала дівчинка.

— Добрий вечір,— відповів маленький чоловічок.

— Чому «добрий вечір»? — здивувався Іжачок. — Зараз же день.

Чоловічок раптом обернувся до нього й заговорив хутко-хутко.

— Адже тут світять лампи. Значить, ніч. На добраніч. Хочете спати? Маємо дуже затишні кімнати. Кожна з освітленням, опаленням, вентиляцією, навіть з ванною. Ванна з теплою та холодною водою. І люстром, перед яким можете поголитись.

— Не хочу голитись,— спробував перебити його Іжачок.

Але чоловічок прикинувся, ніби не чує його.

— Чи, може, ви хотіли б підстригтися? Гадаю, ви маєте в цьому потребу. На нижньому поверсі є модерна перукарня. Обслуговують її майстри-фахівці, які можуть задовольнити й найвитонченіші смаки. Здається мені, ваше волосся аж надто настобурчене. Бажаєте завивку? Теплу чи холодну?

Тепер спробувала втрутитися Радинка:

— Пробачте, тут готель чи перукарня?

У чоловіка з блискучою головою слова сипались, мов каміння на зсуві. Він вів далі ще хутчіш:

— Ні, дівчинко, ні те, ні те. Ми просто турбуємось про наших гостей. На твоїй сукенці я бачу плямку. Мабуть, від ягід. Хочеш одразу ж почистити її найкращими препаратами? Йї сліду не залишиться. Навіть візерунки з тканини можна зняти. Звичайно, за твоєю згодою. Чи, може б, ти воліла за краще пошити собі нову сукенку? Маємо вправних кравців, що працюють швидко і якісно. Бажання клієнта — закон.

— Пробачте, я знову не розумію. Тут хімчистка чи кравецька майстерня? — спитала Радинка.

— Помиляєшся, дівчинко. Ні те, ні те. Просто я хочу допомогти тобі. Бачиш, які грубелезні книги я читаю? З них можна навчитися багато цікавого, коли, звісно, людина знає, як читати. Поглянь! Це куховарська книга, якій п'ятсот років. В ній написано, що коли йде сніг, людина має добре одягатись, бо може взяти морозець. А чи знаєш ти, чому дерева ростуть не корінням угору, а гілками в землю? Це також дуже цікаво. Провадились досліди. В якомусь науковому інституті навіть домоглися результатів. На радість усім, результати були незадовільні, бо інакше довелось б обертати всі дерева навпаки. Тоді птахи мали б перетворитись на кротів, аби робити собі гнізда на гілках, що ростуть під землею.

Їжачок не міг слухати далі.

— Ну й базіка! Годі-бо! — вигукнув він і згорнувсь у клубок.

Лисиця в сатиновім фартушку та білому комірці спокійно

сиділа осторонь, обмахуючись хвостом, наче віялом. А чоловічок сипав, сипав, сипав слова. Наче він проковтнув магнітофон, що не вгавав, мов накручений.

Радинка рішуче запитала:

— То це ви Великий Брехун?

Чоловічок сумно похитав головою. Протер окуляри строкатим шаликом.

— Ні, дівчинко, ніякий я не брехун. Хіба я збрехав, коли сказав, що тут світять лампи? Хіба ви їх не бачите? Я стомлена стара людина. Я розповідав кумедні історії, аби розважати людей. Хіба правда може розсмішити когось? А як добре, коли люди сміються! Ти помітила це? Вони тоді здаються вродливішими. Люблю вроду. Вона ушляхетнює душу. А шляхетна душа ніколи не бреше. Ось, бачите? Я сам ненавиджу брехню, борюся з нею, а ти називаєш мене «Великий»... Просто ніяково повторювати. Хіба можна так? Хіба ви не відчуваєте, що ображаєте мене? Ах, як мені тяжко! Ми навіть не знайомі, а ви так жорстоко ставитеся до мене! — чоловічок почав пхикати й витирати ніс шаликом. — Ображаєте мене! Дуже ображаєте! За віщо?

— О, які вони невиховані! — обурилась Лисиця. — Примусили доброго доктора плакати! Адже я вам сказала, аби ви краще забиралися звідси. Провести вас до виходу?

Радинка не знала, що й діяти.

— Іжачку, чи не сплутали ми щось?

Іжачок повільно підвівся, потягнувся.

— Замок нарешті?

— Але він плаче!

— Нічого ми не сплутали. Він прикидається. Прикидання завжди йде поряд з брехнею.

— Він плаче по-справжньому. Бачиш, течуть сльози.

Почувши ці слова, маленький чоловічок заплакав ще голосніше. Навіть Лисиця почала скиглити й витирати очі хвостом. Радинка була добра й не могла дивитись, коли хто плаче.

— Пробачте, ми не хотіли вас образити.

Блискуча голова сумно захиталась:

— Правда? Я ладен повірити. Твій голос лунає щиро. Я майже звик, що мене ображають, але завжди пробачаю. Я дуже добрий, це моя вада. Колись я жив собі мирно й щасливо серед людей, але врешті вони почали цькувати мене. Звідси проженуть, звідти проженуть. Місця не можу собі знайти...

— Тому ти брешеш, так? — запитав Їжачок.

Чоловічок підскочив і сердито пропищав:

— Мовчи, поганий Їжаче! Я розмовляю з дівчинкою!

Їжачок наїжачився:

— Диви! Гарний брехун!

Радинка нахмурилась.

— Слухайте, якщо ви так обзиваєте мого друга Їжачка, то я...

Аж тут утрутилась Лисиця. Заговорила улесливо й солодко, наче мастила варенням скибку хліба.

— Вибачте, вибачте його! Він просто не стримався. Останнім часом, нерви в нього розладналися. Розумієте? Це

постійне напруження, образи... — Вона звелась навшпиньки й щось шепнула блискучій голові.

Чоловічок вийшов з-за письмового столу, протер окуляри, вклонився:

— Прошу пробачення. Справді я не стримався. Їжачок найвродливіший з їжаків, що траплялися мені на очі.

— Знову брехня! — обурился скромний Їжачок.

— А в тебе, Радинко, я хочу попросити про дрібну послугу.

— Охоче стану вам у пригоді,— відповіла дівчинка.

Чоловічок вклонився ще раз. Мовив урочисто:

— Аби ти ніколи нікому не казала, що була в моїй печері!

— Навіть татові? — здивувалась Радинка.

— Йому ні в якому разі!

— А коли він запитає, де я була?

— То розповіси йому якусь кумедну історію. Невже це так важко? Хіба ти не будеш задоволена, як він засміється? А хіба правда може розсмішити когось? І як добре, коли твій батько всміхається! Тоді він стає вродливіший. Ти помітила? Врода вшляхетное душу...

Їжачок прошепотів дівчинці:

— Радинко, ти розумієш, на що він підбиває тебе?

— Зрозуміла! Щоб я збрехала!

Круглий чоловічок сердито пропищав:

— Про що ви там шепочетесь? Хіба ти не згодна, дівчинко? — мовив загрозово: — Дивись, як не зробиш мені цієї

маленької послуги, то можуть скоїтись великі неприємності. Ти навіть не уявляєш собі, які великі неприємності!

— Годі! Ви — Великий Брехун!

— Я? Ні. Хто вам таке сказав?

— Луна!

— Луна бреше.

— І стара Мудра Змія.

— І та бреше.

— І дятел.

— І той бреше.

— Отже, всі брешуть?

— Всі. Якби людина поміркувала, то зрозуміла б, що істина дуже цінна річ. А якщо цінна, то треба її заощаджувати. Боротьба за заощадження є...

Їжачок квапливо урвав його:

— Стривай! Не починай знову! Ти брешеш?

— Я? Це дуже складно. Коли скажу: «Я брешу» і насправді брешу, то значить, не брешу. Але коли скажу: «Я брешу» і насправді не брешу, то, значить, брешу. Зрозуміло? Можна розуміти і так, і так.

Їжачок знов урвав його:

— Годі! Ти — Великий Брехун!

Чоловічок не хотів визнавати цього:

— Я? Помиляєтесь! Ладен заприсягтися, що не я. Хай грім мене трафить! Хай вовки мене з'їдять, коли я — Великий Брехун! Ось бачите! Я — заприсягнувся. І нічого не сталося. Отже, це не я. Ви помиляєтесь! Помиляєтесь!

— Брехуни завжди присягаються,— завважив Їжачок.

— Ми вас пізнали, — додала Радинка. — Ви — Великий Брехун!

— Пізнали? А як ви пізнали, коли зроду мене не бачили? Аби пізнати когось, треба раніше його побачити. А ми ніколи з вами не бачились.

Страх який небезпечний був Великий Брехун! Без угаву викручувався, хитрував, слова сипав жменями, аби тільки не сказати істини. Радинка розгнівалася:

— Але я хочу відшукати свою справжню стежинку, аби повернутись до тата!

— Чому ти не сказала мені про це одразу, дівчинко? Авжеж, я допоможу тобі. Якусь там стежинку, велике діло! Зразу ж знайду її тобі. Стежинками звичайно ходять. Найчастіше пішки. Погодьтесь, що на пароплаві не можна їхати стежинкою.

Їжачок втрутився:

— Це ми знаємо.

— Ось, бачите, згода. Будьмо друзями. Дружба — найпишніша квітка, що прикрашає людське життя.

— Друзів не можна обманювати,— сказала Радинка. — Дайте мені стежинку!

— Цілком правильно. Ти, дівчинко, сказала велику істину. Дуже люблю істину. Ще коли я був маленький...

— Я хочу стежинку! — вигукнула Радинка.

— Гарзд. Чого галасуєш? Добре виховання — це певна ознака природженої інтелігентності. Котра зараз година? —

Його погляд ковзнув по золотому наручному годиннику. — Пробачте, запізнююсь. Людина має бути точна. Точність є ознака доброго виховання, а воно, як я сказав...

Патякаючи отак і змахуючи руками, Великий Брехун повільно відступав назад, до кам'яної драпіровки. Тягнучи хвоста, Лисиця відступала з ним, наче тінь.

— Гей, почекай! — гукнув Їжачок. — Куди йдеш?

— Тільки на мить! По суті, моя прийомна година минула. Ви можете прийти завтра о цій порі? Поведемо нашу цікаву розмову далі. Мені було дуже приємно.

— А стежинка? — спитала Радинка.

Та було вже запізно. Великий Брехун з Лисицею шмигнули за кам'яний стовп і зникли. Радинка з Їжачком кинулися за ними, але не змогли знайти ні дверей, ні виходу. Залишилися самі в порожній печері.

XI

ІЖАЧОК МРІЄ СТАТИ КОСМОНАВТОМ. ТЕРМІНОВА ТЕЛЕГРАМА Й НЕЗАКІНЧЕНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ КРОТА. ВИНИКАЄ ЧУДНИЙ ВИХОР

Радинка з Їжачком довго роздивлялися печеру, заглядали за брили, деякі навіть відсунули, але Великого Брехуна з Лисицею не знайшли. Друзі перезирнулись між собою.

— Оце то вскочили в халепу,— сказала Радинка. — Що ж нам тепер робити?

— Не треба втрачати надії,— Іжачок почухав собі потилицю.

— Не треба,— погодилась дівчинка.

— Ми натрапили на Великого Брехуна. Знаєш, самотужки нам важко впоратись із ним. Він не лише брехун, а ще й хитрун та балакун. Самі ми не впораємося. Треба нам шукати допомоги.

— В кого?

Іжачок обурився:

— Ти ще питаєш?! У наших друзів. Ходімо!

Обоє попрошували назад, до звивистого виходу, і невдовзі опинились надворі.

— Ходи за мною!

Іжачок згорнувся у клубок і покотивсь униз стрімким схилом. Радинка бігла назирці за ним і ледве встигала. Колюча сіра кулька спритно обминала велике каміння й глибокі нірки, впевнено прямуючи до сухої старої сосни. Підкотившись до сосни, Іжачок зупинивсь і сказав:

— Знаєш, непогано було б, коли б мене взяли космонавтом. Мені зовсім не паморочиться в голові.

Радинка засміялась.

— А й справді — такого, як ти, колючого клубочка могли б вистрелити замість супутника. Літав би ти в космосі, кружляв би навколо Землі, поки тобі набридло б.

Тепер посміхнувся Іжачок.

— Еге ж, а як зірки наколяться на мої колючки, то на що я тоді буду схожий?

Потім обоє згадали, що мають важливу роботу, й перестали сміятись. По сухій сосні ще й досі стрибав та стукотів дятел.

— Строкатий Хвостіку! Надішли термінову телеграму.

Лісовий телеграфіст радісно підстрибнув на гілці, вмить налаштувався до роботи. Він радо приймав нове замовлення. Бо ніхто не може сказати, що комусь траплялося бачити ледачого дятла.

— Для вас — блискавку! Диктуй!

Їжачок випростався, сперся на сосну й почав:

— До всіх Радинчиних друзів!

Телеграфіст бурмотів щось собі під ніс і швидко-швидко вистукував.

— До, стук, стук, усіх Радинчиних, стук, стук, друзів, стук, стук, стук! Далі?

Їжачок вів далі:

— Ми перебуваємо біля сухої сосни під чорною скелею. Потребуємо допомоги. Приходьте негайно!

— Іду!

Дятел змахнув крильми й став на землю поміж Радинкою та Їжачком.

— Я до ваших послуг! Чим можу стати вам у пригоді, друзі? Як знадобиться, то кинусь у бій хоча б із яструбом. Розраховуйте на мене!

Радинка погладила його по лискучих перах.

— Строкатий Хвостик, ти відправив телеграму?
Лісовий телеграфіст зніжковів.

— Ні... Забув... Як почув, що ви потребуєте допомоги, то миттю покинув роботу...

— Дякуємо тобі за те, що хочеш нам допомогти, але просимо насамперед відправити телеграму.

— Негайно!

Строкатий Хвостик полетів знов на сосну й заходився відстукувати.

— Стук, стук ми перебуваємо, стук, стук, стук, біля сухої сосни під чорною скелею, стук, стук. Потребуємо допомоги, стук, стук, стук! Приходьте, стук, стук, негайно! Підпис?

Їжачок махнув лапкою:

— Атож, Радинка та Їжачок. Чекаємо.

Телеграфіст працював далі:

— Стук, стук, атож, стук, стук, Радинка та Їжачок. Чекаємо.

— Але ти й «атож» передав? — спитав Їжачок.

Дятел знову зніжковів:

— Атож, і «атож».

— Не треба було.

— Але ж я передав уже. Стерти не можна. Телеграма вже летить до друзів.

— Дякую, Строкатий Хвостик, — сказала Радинка.

— А я тебе, друже, прошу не відходити від сосни. Можливо, доведеться надіслати ще одну телеграму, — додав Їжачок. — Ми розраховуємо на тебе.

Дятел був задоволений з їхньої довіри. Він хвацько поправив формений кашкет і терпляче почав чекати.

Цю мить Радинка помітила, як земля біля його ніг почала здійматись, наче молоко, що закипає. Потім утворилась невеличка купка, і з розритої землі з'явився гострий писок з довгими обвислими вусами.

— Радинка тут? — запитав писок.

— Я тут, — відповіла дівчинка. — Хіба не бачите мене?

— Не бачу, Радинко. Я сліпий. Я Кріт. Невже ти не впізнала мене?

— Братику! — обізвався Іжачок. — Що сталося?

Кріт говорив повільно, ще й затинався:

— Я хотів попередити вас! Коли рив під землею, то досяг печери Великого Брехуна. Чув, як ви розмовляли з Лисицею. Стережіться! Вони готують щось жахливе!

— Що саме? — спитав Іжак.

— Вони...

Кріт не встиг домовити. В повітрі пролунав свист, наче війнув навальний вітер або великий птах змахнув крильми.

— Це орел! — писнув Кріт і сховавсь під землю.

— Орел? То я його зустріну! — вигукнув дятел, злетів з сосни й закружляв над головами друзів.

Проте на небі нікого не було видно. Тільки на тому боці схилу коїлося щось дивовижне. Сосни хилились на обидва боки — здавалось, ніби поміж них лютував вихор. Вихор досяг дна глибокого яру й звідти знялася хмара водяних бризок.

— Що це? — спитала Радинка.

— Нічого не розумію! Пильнуй! — наїжився Іжачок.

— Я наготові! — гукнув дятел. — Що б там не було, я зустріню його.

XII

ЯКИЙСЬ ЧУДНИЙ ВИХОР. ІЖАЧОК ДАЄ
ВКАЗІВКИ. ЛИСИЦЯ ВИРУШАЄ ШУКАТИ ПІВНЯ

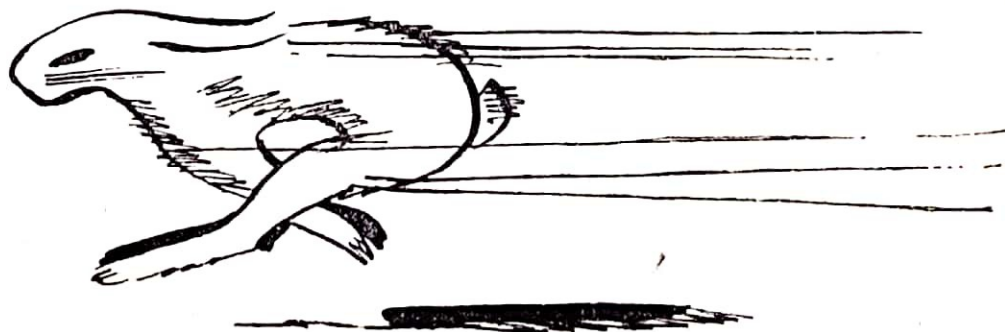
Тепер чудний вихор здіймався стрімким зсувом. Тут не було ні сосон, які б згинались долу, ні потоку, який бризкав би краплями, але там, де він шугав, злітало вгору каміння — дрібне й велике — та цілі хмари пилюки.

Хмари пилюки швидко мчали до друзів, і дятел, що й досі тріпотів крильми в повітрі, перший зрозумів, що то воно таке.

— Це Заєць! — скрикнув він.

Справді, це був Заєць. Зіщуливши вуха, він біг із карколомною швидкістю, а з-під ніг йому злітало каміння й хмари пилюки. Він так квапився, що коли підбіг до друзів, то не зміг зупинитись ураз, а тричі оббіг навколо їх. А тоді звівся на задні лапи, чхнув раз, чхнув удруге й засапано мовив:

— Ось і я! Одержав телеграму й майнув сюди! Я перший прибіг, еге ж? Так я й знав. Не пам'ятаю, чи казав я вам про

свого двоюрідного брата, який був найпоквапливіший з поквапливих у квапленні. Від нього я й навчився цього. Брат завжди казав: «Коли квапишся, то треба квапитись квапливо!» Якось ми разом з ним пішли край села, і раптом ринув дощ. Небачений дощ! Наче небо розверзлося. Дощ рине й невщухає. Річка вийшла з берегів і зруйнувала міст...

Хоч як швидко тече вода, та ще швидше говорив Заєць. Іжачок змушений був перебити його.

— Зайчику, благаю тебе! Помовч хоч трохи! Хоч трішечки! Потім говоритимеш донесхочу.

Заєць чхнув ще двічі від задоволення.

— Говоритиму донесхочу? Чудово! Це моя давня мрія.

— А тепер помовч!

— Слухаю! Мовчу!

І щоб напевне дотриматися свого слова, Заєць схопив своє довге вухо й засунув у рот. Тепер він насправді мовчав і сам з того був задоволений.

Несподівано обізвався якийсь мелодійний голос:

— Я тут! Я тут! Я тут!

Ніхто не помітив, як надлетіла Луна. Вона знов тримала прозорій рупор. Радинка дуже зраділа.

— Люба Луно,— сказала вона,— я знала, що ти мене не залишиш!

— Одержала телеграму... телеграму... граму... Ах, знов я почала повторювати!

В цей час прискакали й трое білочок. Вони вмить зіп'ялися на суху сосну, де була дятлова поштова станція, й вигукнули!

— Здрастуй, Радинко! Заспівати тобі нашу пісеньку?

— Прошу додержувати тиші! — попередив їх Строкатий Хвостик і натяг кашкета.

— Ні, дівчатка,— зупинив їх Їжачок,— потім поспіваємо. Я маю інший намір!

Радинка запитала:

— Скажи, Їжачку, що ти надумав?

Їжачок підвівся, поважно оглянув усіх.

— Друзі! Як вам відомо, Великий Брехун завжди ховає істину. Тепер він сховав справжню Радинчину стежинку, і Радинка не може повернутись до батька.

— Знаємо,— відповіли всі. — Скажи, що нам робити?

Їжачок почав давати вказівки:

— По-перше, ви, білочки, повинні знайти кілька горішків.
Троє пухнастих сестричок замахали хвостиками:

— Бувайте! Ми скоро повернемось!

Їжачок вів далі:

— Ти, Луно, підеш з нами.

— Піду, піду, піду! Пробачте, я знову почала повторювати.

— Байдуже,— заспокоїв її Їжачок. — Скоро тобі доведеться повторювати. А ти, Зайчику...

Досі Заєць терпеливо мовчав, але тепер вийняв вухо з рота, зразу ж зливою ринули слова:

— А я? Що робитиму я? Що?

— Ти перший зайдеш у печеру.

— Перший? А хто там усередині?

— Великий Брехун.

— А що я маю робити?

Їжачок докладно пояснив Зайцеві його завдання:

— Він страшенний базіка й хитрун. Намагається за багатьма словами приховати істину. Ти балакатимеш з ним, балакатимеш, балакатимеш, аж поки він очманіє й не зможе сказати ані словечка. Зрозуміло?

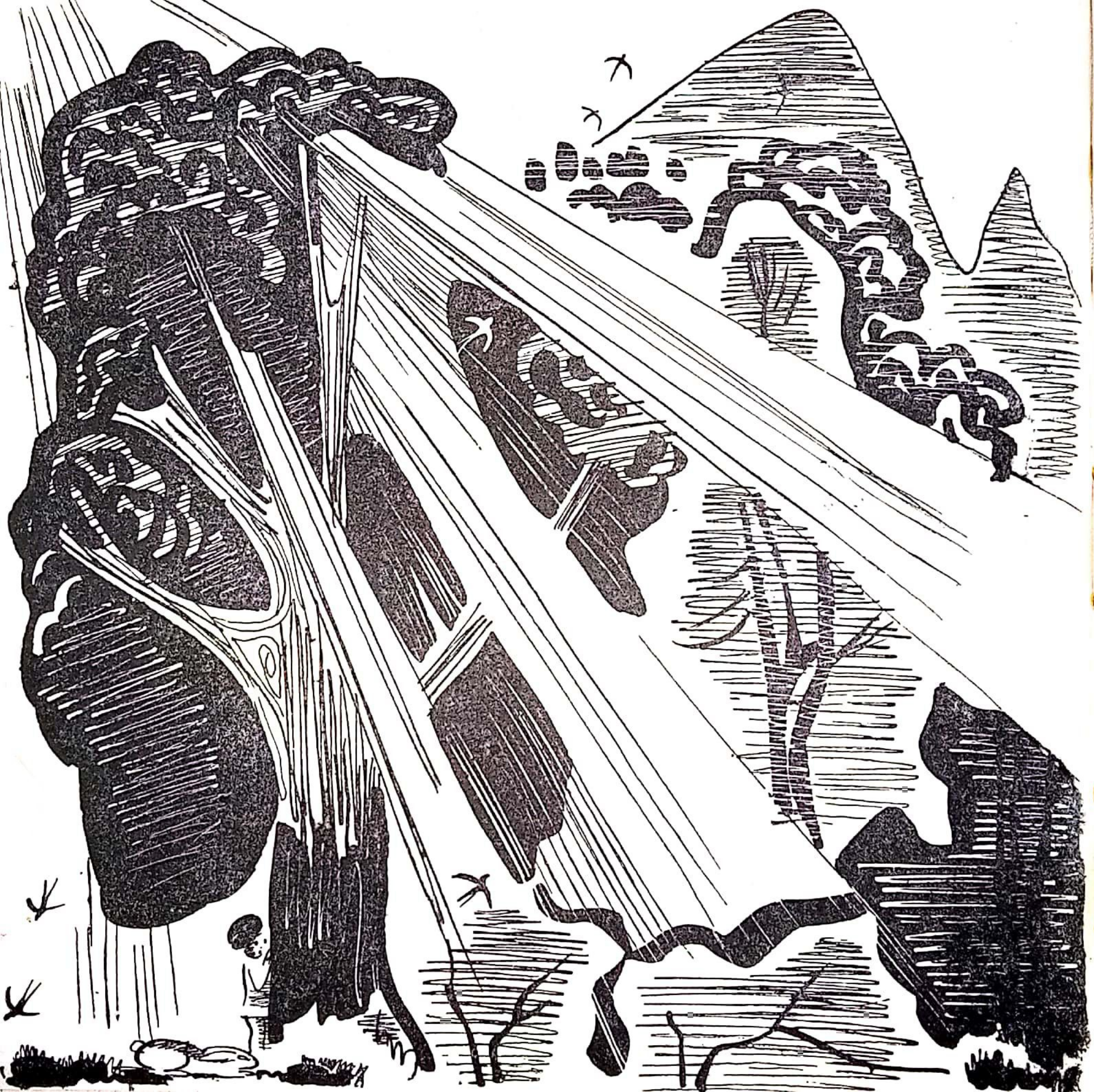
— Зрозуміло. Я не терплю базік.

— Отже, все ясно. Якщо Лисиця спробує зупинити тебе, не звертай уваги...

Їжачок не встиг домовитись, як Заєць кинувся бігти, але не до печери, а вниз, по зсуву. Знову знялися хмари куряви.

— Зайчику! Зайчику! — гукнула Радинка. — Печера не там! Повернися, Зайчику!

Вухань оббіг кружка й повернувся до своїх друзів. Зупинився й двічі чхнув.

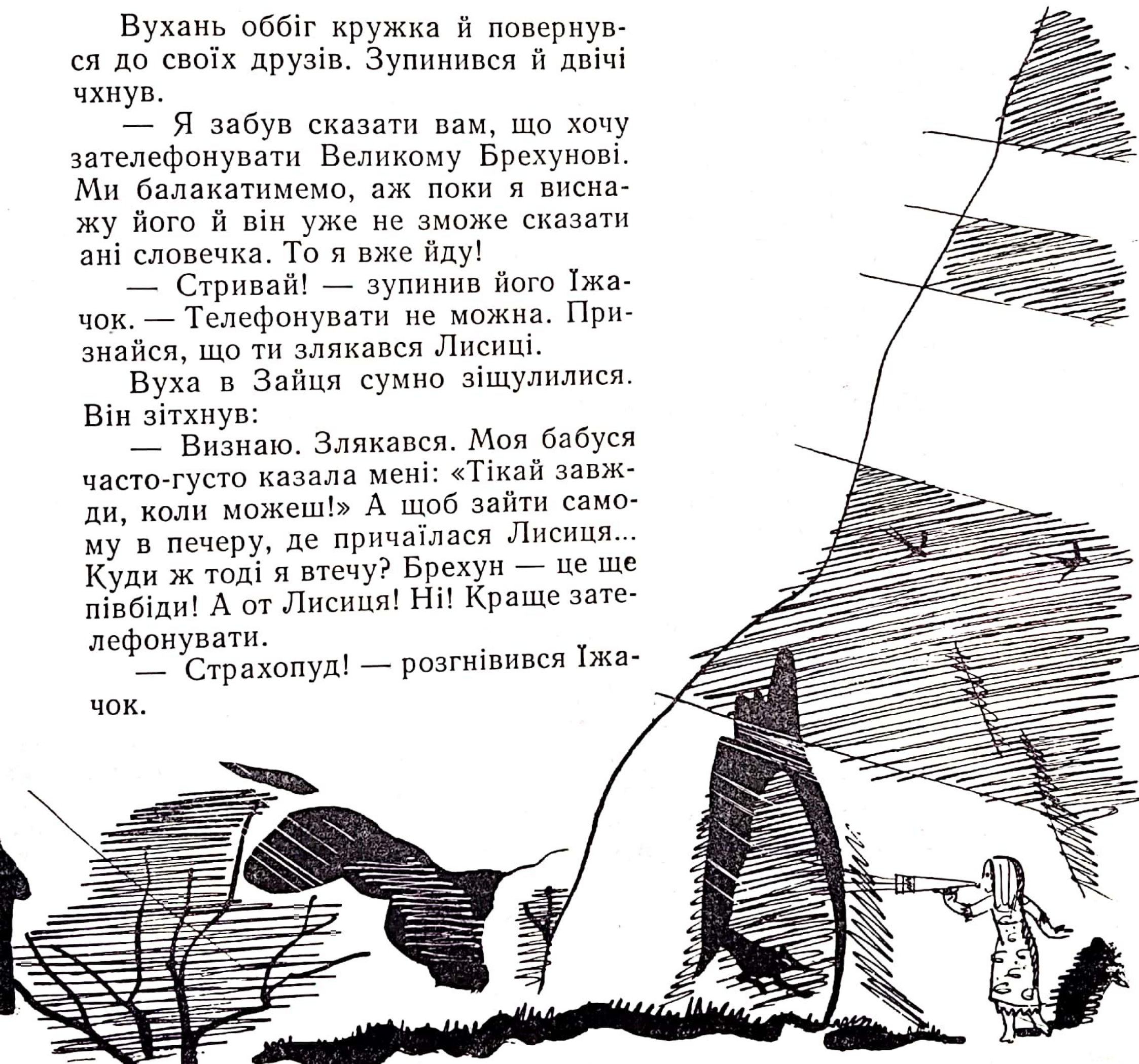
— Я забув сказати вам, що хочу зателефонувати Великому Брехунові. Ми балакатимемо, аж поки я виснажу його й він уже не зможе сказати ані словечка. То я вже йду!

— Стривай! — зупинив його Іжачок. — Телефонувати не можна. Признайся, що ти злякався Лисиці.

Вуха в Зайця сумно зіщулилися. Він зітхнув:

— Визнаю. Злякався. Моя бабуся часто-густо казала мені: «Тікай завжди, коли можеш!» А щоб зайти самому в печеру, де причаїлася Лисиця... Куди ж тоді я втечу? Брехун — це ще півбіді! А от Лисиця! Ні! Краще зателефонувати.

— Страхопуд! — розгнівився Іжачок.

Тоді обізвалася Луна:

— Не турбуйся, Зайчику! Коли ти зайдеш у печеру, Лисиці там не буде.

— А куди ж вона дінеться?

— Що ти надумала, Луно? — запитала Радинка.

— Побачиш, побачиш, побачиш! Тільки сховайтесь.

Друзі поховалися, де хто зміг. За якусь невисоку сосонку або за великий камінь. Тільки Луна підступила до входу в печеру й притулила прозорий рупор до рота. Раптом почувся півнячий голос:

— Кукуріку!

Лисиця не з'являлася. Луна повторила:

— Кукуріку!

Тоді з печери вистромився лисячий писок. Лисиця уважно обдивилася навколо, облизалася червоним язиком, зблиснули лисячі білі зуби.

— Брр... — затремтів Заєць і, щоб не заговорити знову, закусив губами вухо.

— Кукуріку! — втретє повторила Луна, але вже здалеку.

Лисиця потарагунилася туди, звідки долинало кукурікання. Вона ступала обережно, безшумно, спритно скрадаючись поміж скелями, й навіть камінець не впав з-під її м'яких лап.

Кукурікання долинуло аж ген із-за схилу. Червоняста хитрунка поспішала, тягнувши свого довгого хвоста. Вона спустилася стрімким схилом і зникла в лісі.

А півнячий голос чувся чимраз далі:

— Кукуріку!

Незабаром Луна повернулася до друзів. Вона задоволено всміхалася.

— Лисиця не повернеться й до ранку. Цілісіньку ніч шукатиме півня в лісі.

Заєць витяг вухо з рота:

— Дякую тобі, Луно! Тепер я можу йти.

XIII

ЗАЄЦЬ І ВЕЛИКИЙ БРЕХУН БАЛАКАЮТЬ.
ЧИ МОЖНА ПОБАЧИТИ ЧЕРВОНОГО ЗАЙЦЯ?

Друзі зупинилися перед печерою.

— Я зайду! — сказав Заєць. — Хвилиночку.

Він схопив свої вуха й зав'язав над головою. Став схожий на дівчинку з оксамитовим бантиком.

— Чепуришся? — запитав Іжачок.

— Ні. Але ж мені доведеться говорити дуже довго. Не хотів би, щоб мені заважали вуха.

Всі засміялися.

— По-перше, натисни гудзика, на якому написано «Вентиляція», щоб увімкнути світло, — порадила Радинка.

Зайчик натиснув на гудзик, потім відійшов на досить велику відстань від входу до печери. Підскочив кілька разів на місці, розігнався й щосили помчав усередину. Всі чули, як він кричав, ще коли біг печерою:

— Гей, гей! Чи є хто тут? Як є, то негайно виходь. Не ховайся! Я не збираюся гратись у піжмурки!

Потім друзі почули голос Великого Брехуна.

— Хто ти й чого тобі треба? Чому ти заходиш, не спровивши дозволу? Моя прийомна година сьогодні вже минула, а відомо, що коли година минула, то її не можна повернути назад. Це нагадує мені ріки, які завжди течуть згори вниз. Завжди за течією. І менші річки завжди вливаються в більші, а ніколи не навпаки...

Тут Великий Брехун замовк на якусь мить, але цього було цілком досить, аби Заєць знову заговорив:

— А чому ти питаєш мене, хто я? Хочеш сказати, що не пізнаєш мене? Еге? Слухай, любий, ти, я бачу, прикидаєшся, а хто прикидається, той або ховає істину, або намагається збрехати, а це одне й те ж саме. Мав я дядька. Власне, був він не мій дядько, а дядько моєї тітки. І якось цей дядько моєї тітки побачив лелеку в червоних чобітках, що чалапала болотом, шукаючи жаб. Жаби поховались, і вона не могла знайти жодної. Тільки якась стара жаба підійшла до дядька й спитала, чи може вона прикинутись зайцем, аби її не чіпали лелеки. А дядько відповів їй. Власне, не мій дядько, а дядько моєї тітки. Він сказав їй таке: «Коли ти хочеш прикинутись чимось, чим ти не є, або кимось, ким ти не є, то, значить, ти не переконана, що ти є той, хто ти не є, або що ти є те, що ти не є...»

Зайцеві довелося звести подих. І тоді заговорив Великий Брехун, але так швидко й так улесливо, наче ринула мильна злива. Слова-бульки вихоплювались одне перед одного, одне

за одним, одне над одним, одне під одним, швидко-швидко, улесливо-улесливо. Навіть здавалось, ніби з печери починають вилітати барвисті легенькі мильні бульбашки.

Потім довго-довго розповідав Заєць Великому Брехунові про свої кепські справи. Потім говорив Великий Брехун, улещуючи Зайця. Потім знову Заєць. Великий Брехун геть знесилів од розмов, а балакучий Заєць не вгавав.

— Зайчику! Любий мій! Як міг я не пізнати тебе! Пробач мене, старого! Постарів я, очі мої ослабли. Я так довго шукав тебе! Який я радий! Який я радий, що нарешті ти прийшов! Так мені хотілось, щоб ти навідався до мене. Тепер залишишся назавжди зі мною, і ми обидва розмовлятимемо, розмовлятимемо. Я понад усе люблю розмовляти з розумним, шляхетним, вихованим зайцем, таким, як ти. Це моя мрія з дитинства.

— Я не маю наміру залишатися з тобою! — обізвався Заєць.

— Залишишся, звичайно, залишишся. Я дам тобі два качани капусти, великі, як місяць, і чотири морквини, великі, мов ракети. Ні! Ні! Не так! О, як я постарів! Двісті качанів капусти й чотиреста морквин. Ми розмовлятимемо тільки про розумні та важливі речі й матимемо з цього втіху. А ти матимеш дві тисячі качанів капусти й чотири тисячі морквин. Буде чудово!

— Не залишусь, — мовив Заєць, уже вагаючись.

Друзі, що стояли біля печери, почали хвилюватись. Вони вперше чули, щоб Заєць відповідав так повільно й так коротко. А що, як він піддасться брехні старого хитруна?

— Іжачку,— сказала Радинка,— може, треба тобі зайти й допомогти Зайцеві?

— Не хвилюйся! — відповів Іжачок. — Ти не знаєш нашого Зайчика, коли думаєш, що він піддається.

А в цей час Великий Брехун провадив далі:

— Ти тільки вислухай мене, хоробрий мій Зайчику! Щоранку на сніданок діставатимеш свіжий, хрумкий салат. Такий хрумкий і такий свіжий, що просто танутиме в роті. Житимеш спокійно й радісно, і ми розмовлятимемо, розмовлятимемо, розмовлятимемо...

— Годі! — несподівано перебив його Заєць. — Я з тобою не залишусь, навіть якщо ти даси мені цілий лан з капустою й гору моркви! Запам'ятай це!

— Але чому, любий мій? Але чому, розумний мій? Чому відмовляєш мені?

— Тому що мої друзі чекають на мене, і я повернуся до них!

— І, мабуть, твої добрі друзі запропонують тобі двісті тисяч качанів капусти й чотириста тисяч морквин? Еге ж?

— Ні. Мої друзі не «Заготгородина». А ти облиш зі своєю городиною! Я можу голодувати, а своїх друзів не зраджу. Розумієш? Нічого ти не розумієш. Я чесний заєць, і ніякі качани капусти та ніяка морква не можуть примусити мене порушити моє слово.

Великий Брехун захихикав, наче його хто лоскотав.

— Ти хочеш переконати мене, що дружба солодша за

качани капусти, великі, як місяць, за моркву, велику, мов ракети, й за свіжий, хрумкий салат? Ох, лусну від сміху!

Заець також засміявся.

— Ну що це ти верзеш?! Та ніякий ти не хитрун, а просто великий дурень! Хто б міг порівнювати дружбу з качанами капусти, морквою та салатом? Не сміши мене! Бо трісне моя верхня губа! Слово честі, я не чув більшої дурниці! Моя бабуся завжди казала мені: дурнів пізнають з того, що вони мелють дурниці.

Великий Брехун раптом заговорив іншим голосом. Тепер його слова не були улесливі, як мокре мило, а цокотіли гостро й твердо, наче всередині в печері торохкотіла швейна машина. Навіть скелі біля печери озвалися дзвоном.

— Цить! Ти невдячний! Я запропонував тобі чудеса, а ти відмовляєшся. Тепер я тебе примушу! Вийдеш звідси й скажеш своїм друзям, що печера порожня й що ти нікого не бачив. Запам'ятав? Інакше випущу на тебе двох вовків, трьох собак і чотирьох лисиць. Ні. Не так. Двадцятьоро вовків, тридцятьоро собак і сорок лисиць. Вони пошматують твій кожушок. Жалкуватимеш, як не послухаєш мене.

Біля печери друзі вже почали було непокоїтися. Чи ця швейна машина не залякає Зайця своїми погрозами? Та враз зацокотів Зайців голос, неначе запрацювали два ткацьких верстати одночасно. Скелі застугоніли.

— Я зрозумів тебе! Ти не тільки брехун, а й негідник. Хотів звабити мене качанами капусти, морквою та салатом, а тепер

залякуєш вовками, собаками та лисицями. Ні! Навіть коли б ти випустив двісті вовків, триста собак і чотириста лисиць, то й тоді я не залишив би своїх друзів. Ти помилився! Ой, як смішно! Обдурений Великий Брехун! Сам себе обдурив! Боягуз тільки той, хто не має друзів, а я маю! Запам'ятай це! Вивчи це напам'ять! Подумай про себе! Ти зовсім не маєш друзів, бо ти брехун, ніхто тебе не любить, бо ти негідник, і ніхто з тобою не дружить, бо ти ще й дурень!

Великий Брехун не дочекався, поки Заєць зведе подих. Він заgrimів, наче поїзд, що проходить залізним мостом. Скелі біля входу застугоніли. Він хотів сказати щось дуже страшне, але заплутався й верзюкав нісенітниці.

— Ти лякливий, поганий, дурний зайчисько! Тобі — капець! Твої друзі вже не побачать тебе! На тебе накинуться дві тисячі лютих качанів капусти, три тисячі голодних морквин і чотири тисячі жорстоких салатів. Вони роздеруть тебе, розчавлять, ізжеруть! Від тебе нічого не лишиться. Я пропонував тобі на сніданок смачних вовків, на обід хрумких лисиць, а на вечерю свіжих собак! Ти відмовився! Сам винний, ремствуй сам на себе!

У відповідь Заєць заревів, наче могутній реактивний літак, що летить низько над землею. Зі скель посипалися піщинки й дрібні камінці.

Великий Брехун на те ревнув, наче ціла ескадрилья реактивних літаків.

Але він не знав Зайця. Заєць перекричав ескадрилью реактивних літаків і заgrimав, як буря біля морського берега.

Гуркотіли громи, сплескували хвилі, завивав вітер. Окремих слів уже не було чути. Ціла гора гуркотіла. Друзям довелось відійти від входу в печеру.

— Здається мені, Заєць добряче провчить Великого Брехуна,— засміявся Іжачок. — Утопить його в словах.

— Аби тільки Великий Брехун не втопив Зайця в своїх теревенях,— хвилювалася Радинка.

— Не бійся! Треба тільки почекати.

Прибігли трое білочок. Страшенно налякані.

— Що сталося? Буря?

Іжачок весело засміявся.

— Спокійно! Заєць розмовляє з Великим Брехуном.

Сестрички полегшено зітхнули.

— Ми принесли горіхів. Ось ціла жменя.

— Гарзд. Дякую вам, білочки.

— Зайдемо всередину? — запитали білочки.

— Трохи згодом.

Страшений гуркіт струснув горою. Друзі позирнули на скелі. Гадали, що то печера обвалилася. Але все було на своєму місці. З печери вийшов Заєць, спокійно розв'язав вуха й попрошкував до друзів.

— Уговкав! Слова вже не може сказати. Тільки роззявляє рота. Мені горлянка пересохла від розмов, але ж наговоривсь я донесхочу. Побіжу до струмка напитись трохи водички.

Заєць майнув до яру.

— Стривай! — гукнула Радинка. — А що то вибухнуло?

Заєць зразу ж повернувся.

— Нічого особливого. Наприкінці, щоб не гаяти часу, я сипонув йому відразу всі слова, які ще залишились у мене. Здається, їх було дуже багато. Ось так.

— Молодця, Зайчику! Ти герой!

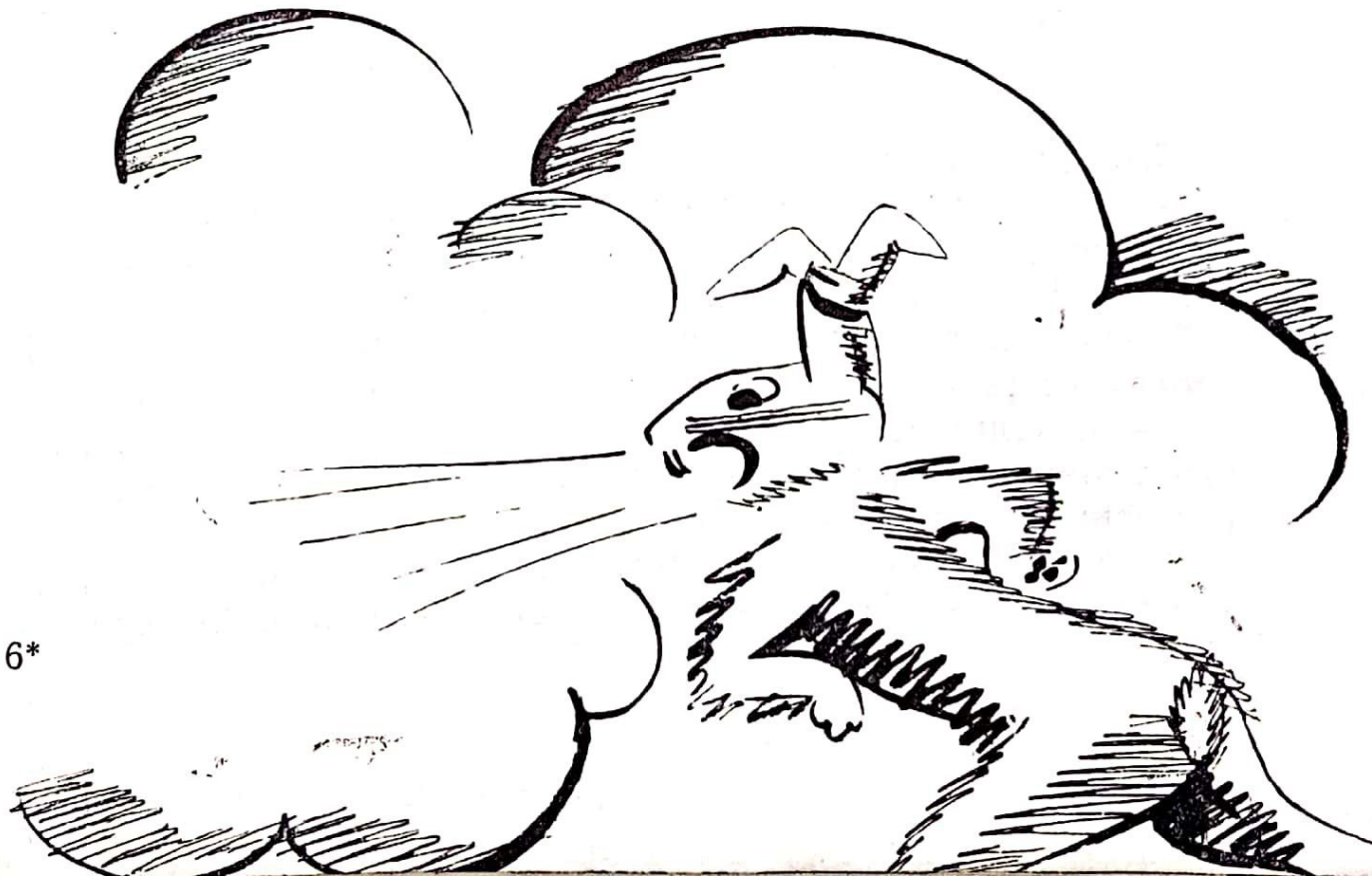
Дівчинка обхопила його за обидва вуха й поцілувала в писк. Він стояв нерухомо, рожевий од задоволення. І треба сказати, що рожевий колір був йому дуже до лиця.

— Чому стоїш, мов загіпнотизований? — спитав Іжачок. — Адже ти поспішав пити воду?

Заєць зніяковів, опустив очі й порожевів ще дужче.

— Так... Піду. Коли можна, Радинко... — зам'явся він.

— Що, Зайчику?

— Коли можна, Радинко... поцілуй мене ще раз... Бо досі ніхто мене не цілував.

Дівчинка засміялась і знову поцілувала його. Білочки заплескали. З рожевого Заєць став червоний, запалахкотів, наче ліхтар, і майнув до струмка.

Їжачок промовив зажурено:

— Є щасливці на цьому світі, які народжуються без колючок і гадають, що це їхня заслуга.

XIV

ВЕЛИКИЙ БРЕХУН РОЗМАХУЄ ХУСТИНОЮ,
А ПОТІМ ХОЧЕ ОДЕРЖАТИ СЕРЦЕ.
ЧОМУ ПРИЙШЛА МУДРА ЗМІЯ

Їжачок сказав:

— А тепер зайдімо, поки цей хитрун ще не прочумався. Радинко, дай мені місце в кошику. Цього разу я сховаюсь. Бо маю спеціальне завдання.

Їжачок поліз у кошик, вкрився грибами, і вони пішли. Попереду Радинка, за нею Луна, а за Луною троє білочок.

— Я залишусь біля входу в печеру,— сказав Заєць, який уже напився води з струмка й повернувся до друзів.— Як буду потрібний, то покличте мене.

Радинка зайшла в освітлений хід. У просторому салоні з кам'яною драпіровкою вони знайшли Великого Брехуна. Він

лежав геть знесилений і засапаний на письмовому столі. Ледве підвів лискучу голову й спитав:

— Що вам від мене треба?

Вимовляв слова повільно одне по одному. Було видно, що Заєць таки добре виконав своє завдання. Брехун уже не мав сили базікати.

— Поверни мені справжню стежинку! — сказала Радинка.

Великий Брехун зітхнув. Похнюпив голову, й вона дзенькнула на письмовому столі, наче порцелянова.

— Не знаю я такої стежинки!

Радинка розгнівилась:

— Брешеш! Ти таки великий брехун!

Чоловічок згорнувся калачиком.

— Ніякий я не брехун! Присягаюся!

Дівчинка попередила його:

— Не присягайся!

— Побий мене грім, якщо брешу!

Тоді Їжачок пошепки обізвався з кошика:

— Луно, грім!

Луна притулила прозорий рупор до вуст. Страшений грім струсонув печеру. Стіни затремтіли, навіть стеля тріснула.

— Ой-ой! — пропищав Великий Брехун і завертівся, наче дзига, на письмовому столі. — Щоб мене вовки з'їли...

Їжачок ізнов обізвався:

— Луно, вовче виття!

Протяжне вовче виття полинуло печерою. Хвостики в білочок стали диба. Чоловічок затремтів од страху і впав на

письмовий стіл. Потім з'явилась рука, що розмахувала білою хустинкою, а тоді й кругла голова. Очі злякано моргали:

— Ой! Годі, годі! Це я!

Їжачок у кошику захихикав:

— Хи, хи, хи! Він не тільки брехун, а й страхопуд. А втім, це й не дивно; всі брехуни — страхопуди.

— Признався нарешті? — спитала Радинка.

Великий Брехун виповз рачки з-під письменного столу. Вигляд він мав жалюгідний.

— Признаюсь. Але як ви впізнали мене?

— Пушинко, — сказала дівчинка, — розгризи, будь ласка, один горіх.

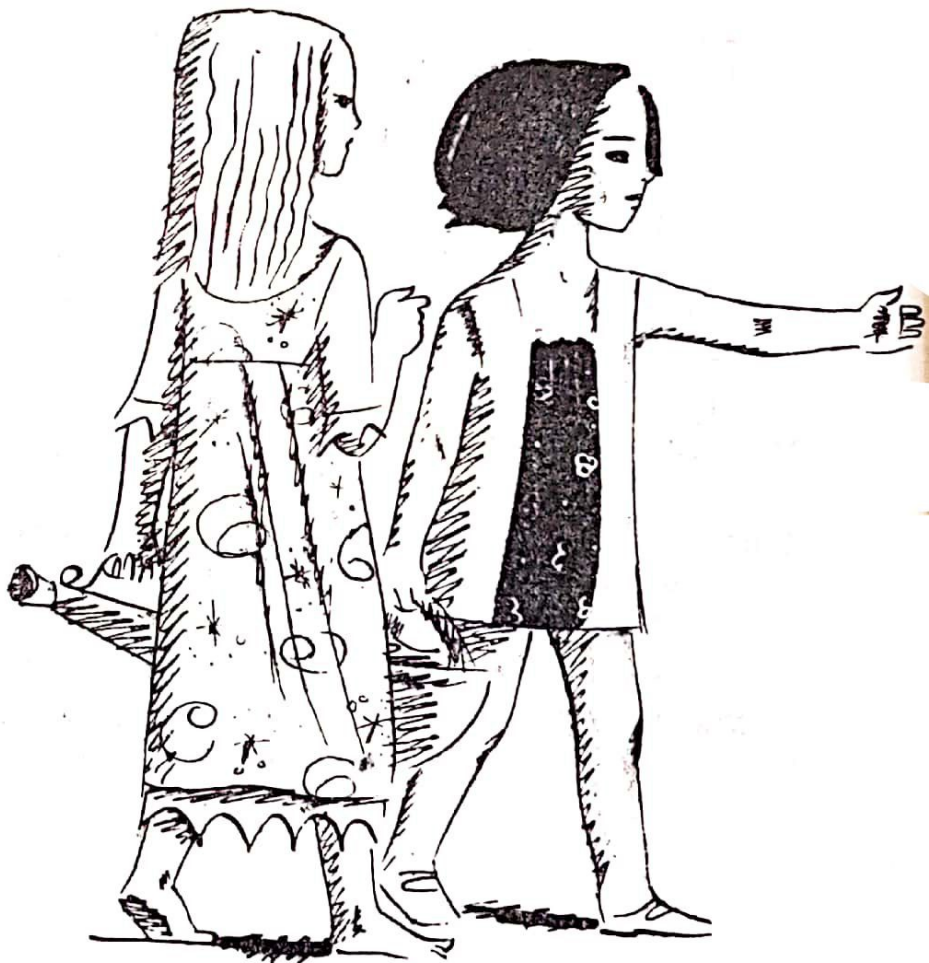
Пушинка швидко розкусила шкаралупу горіха й подала його Радинці.

— Ось, будь ласка.

Радинка поклала горіхове зерня на долоню й піднесла Брехуніві до обличчя.

— Ну, Брехуне, пізнаєш, що це таке?

Чоловічок закліпав очима, витер окуляри

білою хустинкою, роздивився горіхове зерня, помацав, навіть понюхав його.

— Це горіхове зерня,— сказав невпевнено.

Дівчинка засміялась. Оскільки Великий Брехун без угаву брехав, то вже не йняв віри навіть сам собі.

— Це зерня ти ніколи не бачив і ніхто його не бачив. Воно було сховане в шкаралупі, як і ти намагаєшся сховатись у своїй печері, однак ти впізнав його. Як це сталося?

— Не знаю.

— А це ж дуже просто. Досить хоч раз побачити одного брехуна, щоб потім пізнати всіх брехунів на світі, навіть тоді, коли вони ховаються в печерах.

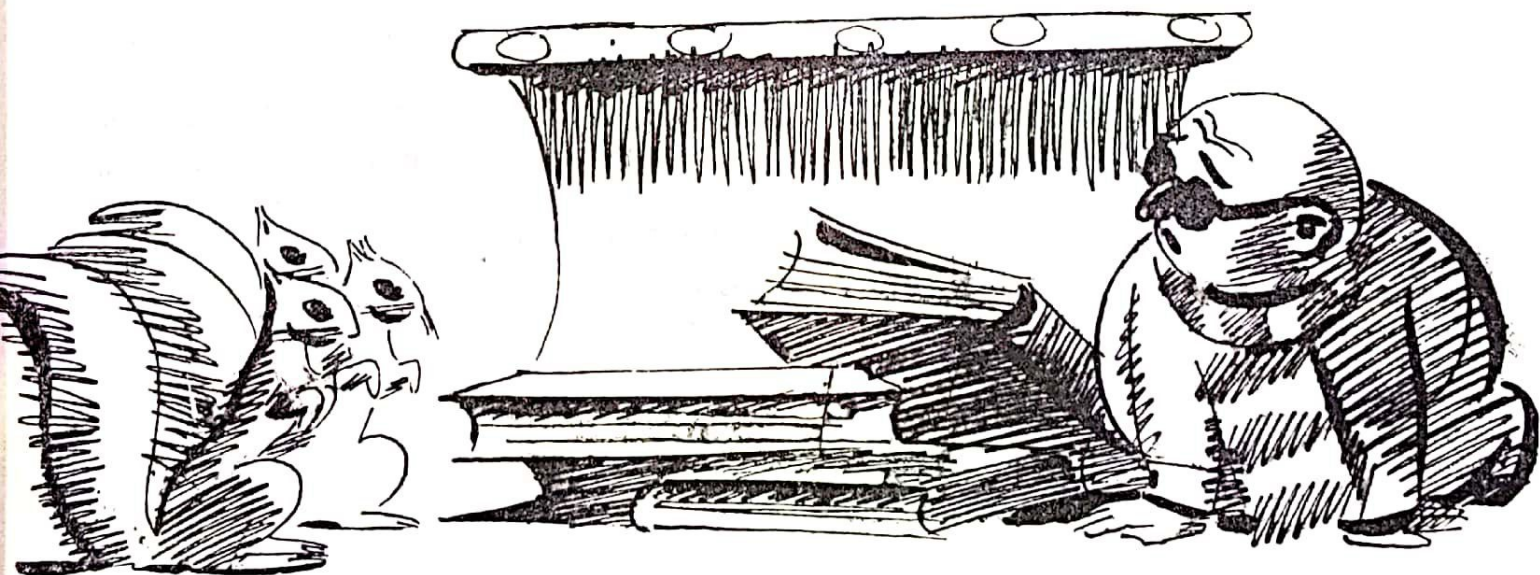
Великий Брехун зітхнув і почухав лису голову.

— Ловко ти мене викрила! Я гадав, що мене ніхто не знає.

Білочки радісно заплескали лапками:

— Він признався! Признався!

Луна повторила:

— Призна... призна... призна...

— Поверни мені тепер стежинку! — суворо звеліла Радинка.

— Нічого не вдієш. Ходи візьми.

Великий Брехун натиснув на виступ у скелі. Ціла скеля зі скрипом відсунулась. Позад неї стояло щось схоже на велику шафу. Всередині лежало п'ять стежинок, згорнених у рулон, наче довгі килими. Радинка дивилася зачудовано.

— Але ж я бачу аж п'ять стежинок.

— Саме так, їх п'ять,— посміхнувся чоловічок. — Як чуєш, я вже не брешу.

— І всі п'ять здаються зовсім однаковими. Яка з них справжня?

Великий Брехун злісно засміявся:

— Ти сама повинна пізнати її. Вибирай, яку хочеш.

— Але ж яка з них справжня?

Іжачок пробурмотів у кошику:

— Я так і гадав. Цей хитрун хитруватиме до останньої хвилини!

Великий Брехун підступив до Радинки, глянув на неї догідливо й солодко мовив:

— Дівчинко, послухай мене. Дай мені своє серце, і я покажу тобі, яка стежинка справжня. Людина має залишитися без серця, щоб пізнати істину.

— Не вір йому! — пропищали білочки.

— Не вір, не вір, не вір,— обізвалася Луна.

Брехун розсердився:

— Як хочеш! Або вибирай стежинку, або я зачиняю. Тут протяг. Ще застуджусь.

Він знову брехав. Нізвідки не тягло.

— Негідник! — обурився Їжачок. — Як йому не набридло брехати? Радинко, ану вийми мене.

Дівчинка посміхнулась. Послухалась поради. Вийняла Їжачка з кошика. Подала Брехунові.

— Ось, маеш!

Великий Брехун жадібно простяг руки. Видно йому дуже кортіло мати Радинчине серце. Він схопив Їжачка й заволав:

— Ой, ой! Колеться! Ой, ой! Рятуйте!

Всі вибухнули сміхом.

— Так тобі й треба! — сказав Їжачок. — Думаєш, легко віддавати серце, та ще й брехунові?!

— То ви насміхаєтесь з мене?! Гарзд!

Чоловічок штовхнув скелю, і вона зі скрипом зачинилась.

Тоді в печері почулося шипіння.

— Шшшшшш!.. Що тут відбувається?

На підлозі, підвівши голову, повзла стара Мудра Змія. Очі її сердито блищали. Радинка здивувалась.

— О, пані Мудра Зміє! Чому ви прийшли?

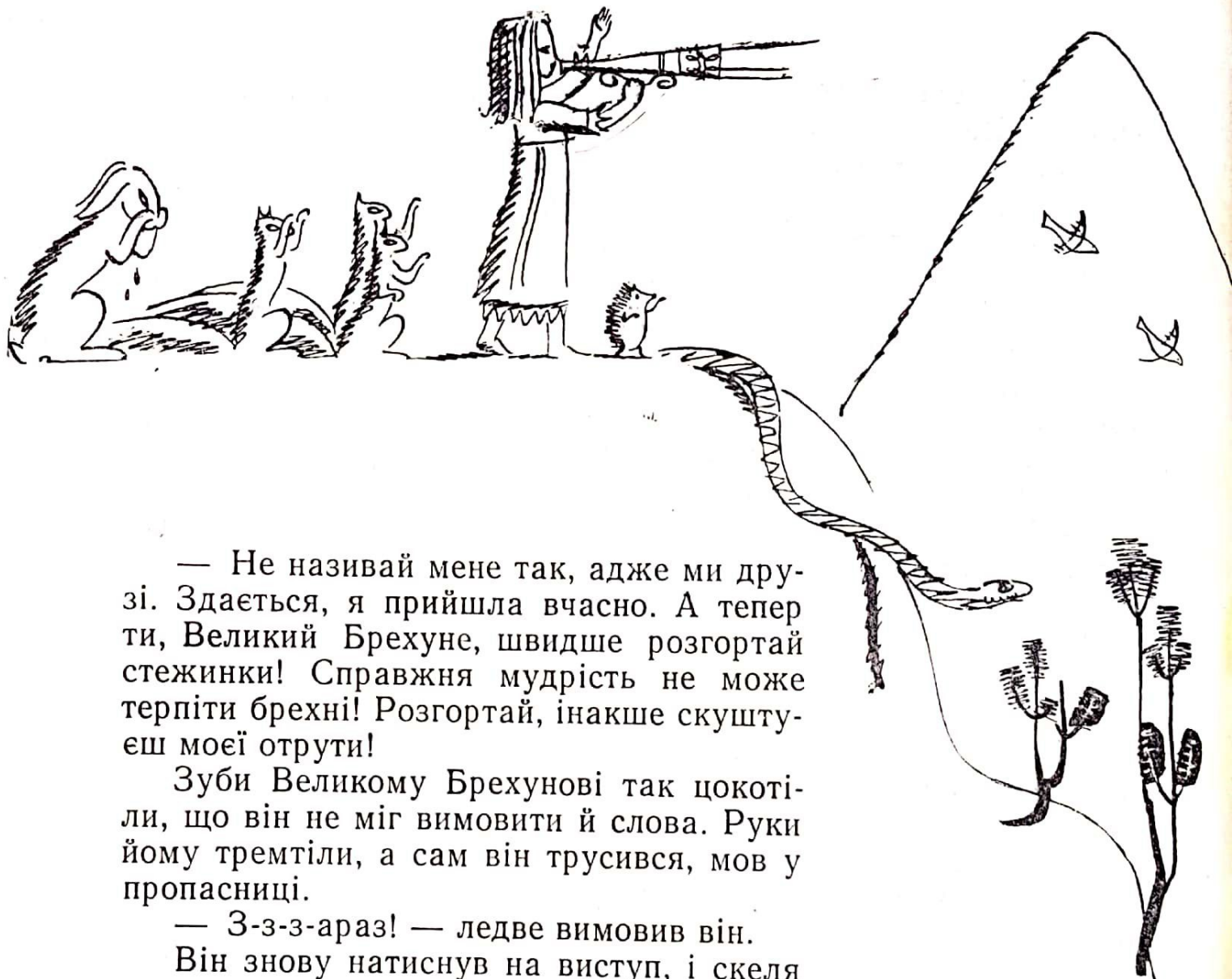
— Я дістала телеграму.

— Але ж вона була адресована всім Радинчиним друзям, — сказав Їжачок.

— Саме так. А я її приятелька. Вона мене трішечки полюбила. Правда ж, Радинко?

— Так, пані Мудра Зміє.

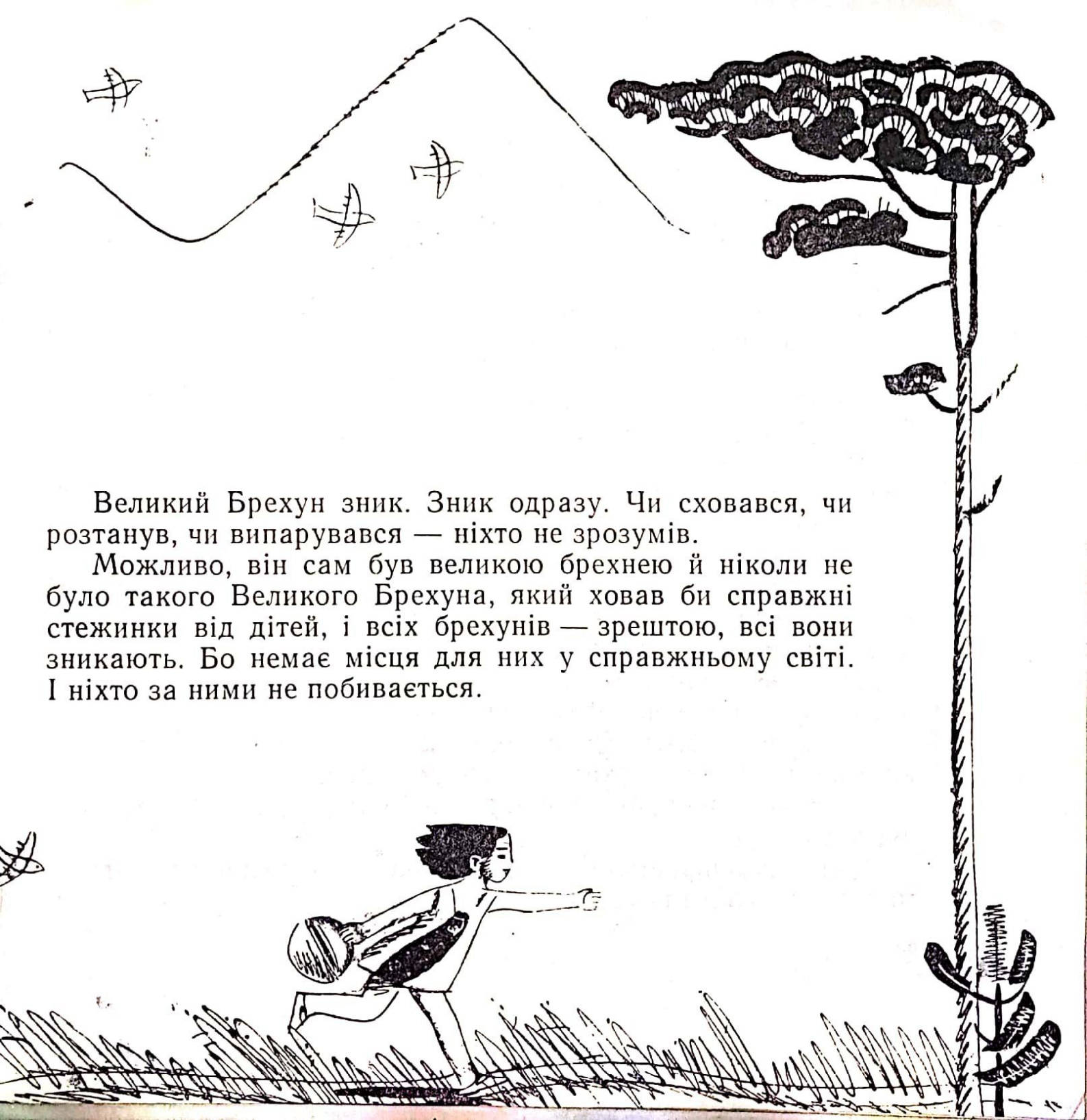
— Не називай мене так, адже ми друзі. Здається, я прийшла вчасно. А тепер ти, Великий Брехуне, швидше розгортай стежинки! Справжня мудрість не може терпіти брехні! Розгортай, інакше скуштуєш моєї отрути!

Зуби Великому Брехунові так цокотіли, що він не міг вимовити й слова. Руки йому тремтіли, а сам він трусився, мов у пропасниці.

— З-з-з-араз! — ледве вимовив він.

Він знову натиснув на виступ, і скеля відсунулась.

— І щоб я тебе більше не бачила! Геть звідси! — прошипіла Мудра Змія.

Великий Брехун зник. Зник одразу. Чи сховався, чи розтанув, чи випарувався — ніхто не зрозумів.

Можливо, він сам був великою брехнею й ніколи не було такого Великого Брехуна, який ховав би справжні стежинки від дітей, і всіх брехунів — зрештою, всі вони зникають. Бо немає місця для них у справжньому світі. І ніхто за ними не побивається.

— Але яка з п'ятьох стежинок справжня? — запитала Радинка.

Мудра Змія похитала головою.

— Пильнуй, Радинко, поміркуй добре, а ще спитай своє серце. Тоді дізнаєшся, яка стежинка справжня. Людина своїм серцем пізнає істину.

Їжачок, білочки та Луна презирнулись. Вони переконались, що стара Змія насправді дуже мудра.

— Радинка почала вибирати.

— Не ця... і не ця... і не ця... — але коли торкнулась четвертої стежинки, відчула, як її серце закалатало. — Оця!

— Пізнала! Пізнала!

Всі зраділи. Схопили стежинку, винесли й поклали біля печери. Там, спершись на камінь, дрімав Заєць, але тільки одним оком. Раптом він прокинувся й спитав:

— Уже все гаразд? Чи треба ще говорити з ним?

Друзі пояснили, що все вже гаразд. Потім простелили стежинку. Вона розгорталася хутко-хутко. Збігла стрімким схилом, перетнула зсув, звернула на велике каміння та низенькі сосонки, перекинулася через струмок, пірнула в ліс, загубилась у далечині й нерухомо завмерла.

— А тепер біжи, Радинко! — сказав Їжачок. — Тато давно, мабуть, на тебе чекає. І не забувай нас.

— Ніколи не забуду! Я знову прийду до вас! До побачення, друзі!

Радинка попрощалась з усіма й побігла стежинкою. Друзі махали їй услід і гукали:

— До побачення, Радинко, до побачення!

— До побачення, до побачення, до побачення! — повторювала Луна.

Радинка довго бігла стежинкою. Їй було легко й весело. Невдовзі вона побачила, що між соснами бовваніють намети геологів, а стежинкою йде її тато. Радинка побігла татові назустріч і пригорнулася до нього. Тато взяв її на руки й спитав:

— Де ти була?

— Тату, я загубила стежинку, але мої друзі допомогли знайти її! Я ніколи не уявляла собі, що так важко знайти справжню стежинку...

Батько всміхнувся.

— Справді, не дуже легко її знайти. Та коли є друзі, то вони завжди допомагають, еге ж?

— Звичайно, тату! Я розповім тобі про Іжачка, про Луну, про Зайця, про Мудру Змію, про Пушинку та Строкатого Хвостика.

— Я залюбки послухаю про твоїх друзів. Про твою пригоду, мабуть, можна написати цілу казку.

— Мабуть, таки можна, — сказала Радинка й подумала, що й сама залюбки послухала б таку казку.

Взявшись за руки й розмовляючи, Радинка з татом пішли стежинкою.

Коли б хто послухав Радинчину мову, то подумав би, що їй не шість років, а більше, бо так поважно й до ладу говорять дівчатка у вісім з половиною років або навіть десятирічні.

— Знаєш, татку, я довго міркувала. Можливо, я стану не космонавтом, а геологом. Бо це ж дуже добре — шукати багатства, сховані в землі, правда?

Батько кивнув головою.

— Кожна робота добра, коли її любиш по-справжньому.

З М І С Т

- I. Радинка губить стежинку. Луна відгукується 5
- II. Луна і Радинка розмовляють. Гора Великого Брехуна 10
- III. Як прокладаються стежинки. Радинка зустрічає друга. Іжачок хоче поголитися 15
- IV. Балакучий Заєць розповідає Радинці заячу правду. Історія про молоду і спритну бабусю з оксамитовими вухами 20
- V. Три веселі білочки пропонують Радинці істину разом з горіхами, ягодами й піснями. Іжачок танцює 26
- VI. Радинка проходить крізь величезний зсув. Стара пані Мудра Змія замислюється 32
- VII. Стара Змія боїться, щоб її не отруїли словами. Хто схожий на старий потертий пояс 37
- VIII. Поштова філія на горі. Розшукуються дві загублені малинівки 43
- IX. Печера в чорній скелі. Які то завбільшки великі брехуни. Лисиця розмовляє чемно 48
- X. Великий Брехун виливає зливу слів, а Іжачок звивається в клубок. Раптове зникнення 56
- XI. Іжачок мріє стати космонавтом. Термінова телеграма й незакінчене повідомлення Крота. Виникає чудний вихор 63
- XII. Якийсь чудний вихор. Іжачок дає вказівки. Лисиця вирушає шукати півня 68
- XIII. Заєць і Великий Брехун балакають. Чи можна побачити червоного зайця? 75
- XIV. Великий Брехун розмахує хустиною, а потім хоче одержати серце. Чому прийшла Мудра Змія 84

ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Остриков Иван

РАДИНКА И БОЛЬШОЙ ЛЖЕЦ

(На украинском языке)

Редактор Б. М. Дзюба
Художній редактор В. Ю. Тернавський
Технічний редактор Ф. Н. Резник
Коректори Є. І. Карлаш, Т. О. Крижна

Здано на виробництво 6. I. 69 р. Підписано до друку
22. V. 69 р. Формат 70×70¹/₁₆. Папір № 1. Фіз. друк.
арк. 6. Обл.-вид. арк. 4,35. Умовн. друк. арк. 5,46.
Тираж 65 000. Зам. № 78. Ціна 26 коп.

Видавництво «Веселка». Київ, Кірова, 34.
Друкоffsetна фабрика «Атлас» Комітету по пресі при
Раді Міністрів УРСР, Львів, Зелена, 20.

26 коп.

